

IZVESTJA

Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik XVI.

1906.

Sešitek 3. in 4.

Ilirska Koroška v ljubljanski škofiji.

Spisal Viktor Steska.

Namen teh vrstic je sicer popisati, kako se je Ilirska Koroška v francoski dobi pridružila ljubljanski škofiji, vendar pa se mi zdi potrebno, da prej nekoliko izpregovorim o obsegu ljubljanske škofije v drugih dobah.

Ljubljanska škofija se zdaj glede svojega obsega skoro popolnoma krije z mejo kranjske dežele; le na malo krajih prestopa mejo, n. pr. spadata vasi Škoflje in Zavrhek (župnija Vreme) politično pod Primorsko¹⁾, nekaj hiš v čemšeniški in šentgotardski župniji spada politično pod Štajersko in nekoliko hiš župnije na Vojskem spada pod Goriško.

Ljubljanska škofija pa ni bila vedno tako lepo zaokrožena celota, ampak je v raznih dobah izpreminjevala svoj obseg. Začetkoma²⁾ je bila kaj majhna in nikakor ne enotna pokrajina. Cesar Friderik III. jo je ustanovil 6. decembra 1461, papež

¹⁾ Ti dve vasi je tržaški škof za stalno odstopil ljubljanski škofiji šele 3. decembra 1859. (Arhiv ljubljanskega ordinarijata. Zaokroženje škofije.)

²⁾ Primerjaj: Zgodovinski zbornik, stolpec 18, 19, 69, 113, 243, 369. — P. Hitzinger: Die kirchliche Eintheilung Krains seit der ersten Einführung des Christenthums bis zur Gegenwart. Klun: Archiv für die Landesgeschichte des Herzogthums Krains, II. in III. str. 76. — Anton Lesar: Ljubljanske škofije ustanovitev in mnoge dosedanje spremembe. Zlati vek, str. 40. — Iv. Lavrenčič: »Spomenica o šeststoletnici začetka habsburške vladne na Slovenskem«. 1883. str. 125: Habsburžani, začetniki ljubljanske škofije itd.

Pij II. jo je pa potrdil 10. septembra 1462. Tedaj je obsegala sledeče župnije: Sv. Petra v Ljubljani, Šent Vid pri Ljubljani, Šmartin pri Kranju, Naklo, Vodice, Radoljico, kapelo sv. Petra na Pešati, Sv. Mihaela pri Plibergu (Bleiburg) na Koroškem, sv. Miklavža pri Beljaku (prej v solnograški nadškofiji), opatijo Gornji Grad na Štajerskem (Braslovče, Škale, Vransko, Piljstajn), Svibno in Šent Jernej na Dolenjskem. Leta 1507., 17. avgusta, je pristopila župnija Kranj, l. 1518. Dob in l. 1533. Slovenji Gradec na Štajerskem.

Te župnije so bile tedaj večinoma jako razsežne. Župnija sv. Petra v Ljubljani je n. pr. segala skoro do Idrije. Iz nje so nastale ne le vse ljubljanske župnije, ampak tudi župnije: Vrhnika, Logatec, Rovte, Godovič, Hotedršica, Zaplana, Podlipa, Ig, Golo, Želimlje, Šmartno, Brezovica, Lipoglav, Polje, Javor, Rudnik. Iz gornjegrajske opatije je nastalo celo več dekanij, namreč: Gornji Grad, Braslovče, Šaleška dolina (Škale itd.); pripadal je pa Gornjemu Gradu tudi Pilštajn (Peilenstein), zdaj dekanija Kozje²⁾. Prav zelo razsežna je bila župnija radoljiška, ki je obsegala Dolino in Bohinj; tudi iz župnij sv. Nikolaja pred Beljakom in sv. Mihaela pri Pliberku je nastalo po več župnij.

Drugi deli Kranjske so spadali tedaj pod akvilejski patriarhat, namreč skoro vsa Dolenjska, del Gorenjske (Kamnik, Moravče, Loka, Velesovo) in del Notranjske (Cirknica, Vipava, Idrija), k tržaški škofiji pa Košana, Hrenovice, Senožeče, Slavina in Trnovo.

Cesarica Marija Terezija in cesar Jožef II. sta se trudila, da bi zaokrožila škofije, in sicer tako, da bi se vjemale kolikor toliko deželne in škofijske meje.

Ljubljanski škof Karol grof Herberstein je dobil od cesarja Jožefa II. 19. junija 1786 nalog, naj odstopi krški škofiji sedem župnij na Gornjem Koroškem: sv. Nikolaja pred Beljakom,

²⁾ Vse te župnije so bile vtelesene (inkorporirane) benediktinskemu samostanu v Gornjem Gradu. Glej Ign. Orožen: Das Benediktinerstift Oberburg, 212.

St. Ruprecht am Moos, Lind ob Velden (Lipa), Kranzelhofen (Dvor), Gottestal (Skočidol); kuracij: Augsdorf (Logaves) in Sattendorf; dalje šest duhovnij na Spodnjem Koroškem: Šmihel pri Pliberku, Pliberk, Mižice, Črna, Strojna, Vogrče (Rinkenberg) in 34 duhovnij na Štajerskem v lavantinski škofiji. Papež Pij VI. je 4. aprila 1787 odobril to izpremembo. V veljavo je stopila 1. junija 1787.

Za to izgubo je pa ljubljanska škofija dobila od goriške nadškofije vse doslej ji še ne pripadajoče duhovnije na Gorenjskem, na Dolenjskem in na Notranjskem one, ki spadajo zdaj v idrijsko in cirčniško dekanijo. To je odredil Pij VI. s pismom 8. marca 1787.

Le duhovnije: Idrija, Spodnja Idrija, Vojsko in Sv. Magdalena na Gori so še ostale goriške. Hkrati je postal ljubljanski škof nadškof.

Nadškof Mihael Brigido je kot metropolit odstopil vse izvenkranjske duhovnije dotičnim škofom, in sicer sekovskemu 6. novembra 1788, krškemu 7. novembra, lavantinskemu 8. novembra, briksenskemu ⁴⁾ 3. februarja 1789 in zagrebškemu ⁵⁾ 17. februarja 1789. (Zgod. zbornik, 449 sqq.)

⁴⁾ Gubernij piše 6. maja 1790, da je briksenski škof sicer sprejel tri župnije, ki so se mu 1. februarja 1790 odstopile od ljubljanske škofije, in da je dve pridelil sillianski dekaniji, a sta enajst ur daleč od dekanijskega urada in se more tja priti le skozi solnograško škofijo. Zato naj se odstopita solnograški nadškofiji, in sicer dekaniji Lienz. Ta predlog se je predložil najvišjemu mestu 25. februarja 1790 in od tam je došel ukaz, naj se vse tri briksenskemu škofu izročene župnije Tristach, Lavant in Ampezzo ali Haiden zopet odstopijo nadškofiji ljubljanski. Zato naj se vse potrebno ukrene. Odgovor (30. junija 1790) pa se je glasil, da so te tri župnije pripadale goriški nadškofiji in bi morale zdaj pripadati gradiški škofiji, ki je goriški del prevzela, nemogoče pa je, da bi te tri župnije pripadale ljubljanski škofiji. Obravnava naj se torej med briksenskim in gradiškim škofom. (Ljubljanski ordinarij. arhiv).

⁵⁾ Dvorni dekret 28. januarja 1789 je ukazal, naj se župniji Vivodina in Žumberk s seli: Novoselo, Poklek in Cerovica, odstopita zagrebški škofiji. Zgodilo se je to 17. februarja 1789. Patron teh dveh župnij je bil prej opat kostanjeviški, ko pa je bil samostan zatrt, cesar (patronatus

Leta 1792. je dobila ljubljanska škofija župnije: Spodnjo Idrijo, Idrijo, Vojsko, Sv. Magdaleno na Gori in Novo Oselico.

Dvorni odlok 7. decembra 1820 je zahteval, naj se župniji sv. Nikolaja v Žumberku in sv. Mihaela v Kalju z Marindolom združita z ljubljansko škofijo, a zagrebški škof je 28. marca 1821 izrazil proti temu toliko pomislekov, da je ta zahteva zaspala. Izrazil se je tudi, da Marindol ni katoliški, ampak grškorazkolniški. (Ljubljanski škofijski arhiv.)

Pij VIII. je pridružil ⁶⁾ 16. julija 1830 ljubljanski škofiji duhovnije postojnske, trnovske (prej v tržaški škofiji) in vipavske (prej v goriški škofiji) dekanije. Placetum regium je dobila ta odredba 15. februarja 1831. Frančišek Ksaver Luschin, tedaj še knezoškof tridentinski, je posredoval kot papeški pooblaščenec pri izročitvi 15. maja 1831. Knezoškof Wolf je določil praznik sv. Petra in Pavla 29. junija 1831 za pričetek te izpremembe.

Leta 1833. je prišel naposled še Motnik k ljubljanski škofiji. Motnik je pripadal prej h gornjegrajskemu okraju, torej k ljubljanski škofiji. Ker pa je bil Motnik na Štajerskem, so ga l. 1787. izločili iz ljubljanske škofije in pridelili lavantinski. Ob francoski dobi je bil zopet združen z ljubljansko škofijo, po francoski dobi do l. 1833. pa z lavantinsko ⁷⁾.

summi principis), je pisal Raigersfeld zagrebškemu škofu. (Ljubljanski škofijski arhiv).

⁶⁾ Dvorni odlok 7. decembra 1820. je že zahteval, da se mora zaokrožiti ljubljanska škofija tako, da se bodo vjemale deželne in škofijske meje. Zato mora odstopiti vsled cesarske odredbe in papeževega privoljenja goriška škofija župnijo vipavsko s starimi kapelanijami: Vrhpolje, Podkraj, Črni Vrh, Col, Budanje, Šturije, Ustje, Planina, Slap, Goče, Vrabče, Erzelj, z vikariatom Št. Vid in z ekspoziturama Podraga in Lozice; tržaška škofija pa župnije: Vreme, Hrenovice z ekspoziturami Razdrto, Ubeljsko, Orehek in Studeno, Postojno, Slavino z ekspoziturami Št. Peter, Trnje in Štovan, Košana z vikarijatom Zagorje in ekspoziturama Nadanje Selo in Suhorija, Senožeče, Trnovo z vikarijatom Prem in ekspoziturami Knežak, Podstenje in Harije.

⁷⁾ Glej »Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko«, 1895, 58 in vizi-tacijski zapisnik 20. julija 1665 v ljubljanskem škofijskem arhivu.

V francoski dobi se je pa izvršila velika izpremema z ljubljansko škofijo. Pod francosko vlado je namreč ljubljanska škofija pridobila polovico Koroške in tri dekanije na Tirolskem. Izgubila pa je le župnijo Bela peč (Weißenfels), ki je takrat pripadla s kanalsko dolino na Koroškem videmski nadškofiji. Pod avstrijsko vlado so se pa prejšnje razmere zopet povratile in ljubljanska škofija je dobila meje, kakor jih je prej imela.

Kako se je ta izpremema vršila, naj pojasne naslednje vrstice, ki so sestavljene na podlagi natančnega zapisnika tedanjega škofijskega notarja poznejšega škofa Antona Alojzija Wolfa. Izvirne listine same se več ne nahajajo v arhivu. Pridejani datum pomenja torej zapisnikov dan, kdaj so vloge došle ali pa bile rešene ⁸⁾.

Ljubljana je postala pod francosko vlado glavno mesto Ilirije. V njej je bival generalni guverner, po okrožnih mestih pa intendant. Tak intendant je bival tudi v Beljaku. Ves beljaški okraj je pripadel Iliriji in zato so ga tudi cerkveno spojili z Ilirijo, pridobili so ga namreč ljubljanski škofiji. V Beljaku naj bi bil za te župnije generalni vikar ljubljanskega škofa. Kot tak je dobival od vlade za pisarno 2000 frankov prispevka, dekani pa po 200 frankov. Župnije so se delile v tri vrste. Župniki prve vrste naj bi imeli stalnih dohodkov 1000 frankov, druge vrste 800 fr., in tretje vrste 700 frankov; kapelani, tedaj imenovani vikarji, pa po 500 frankov. Privatni patronati so jenjali. Župnike je predlagal škof sporazumno z intendantom, potrjeval jih je pa generalni gubernij. Mnogo duhovnikov se je izselilo na ozemlje avstrijske vlade; ostalim so se doneski k njihovi plači neredno izplačevali.

⁸⁾ Anton Alojzij Wolf je 16. marca 1847 proštu in župniku v Brežah na Koroškem Frančišku Lovrencu Hohenauerju natančno popisal razmerje ljubljanske škofije do župnij na Koroškem. Ta je spis priobčil v »Kurze Kirchengeschichte von Kärnthen«. Klagenfurt. 1850. na str. 136—142. Čudno pa je, da Wolf v tem pismu ni omenil izprememb v francoski dobi. Toda Hohenauer je vendarle to dobo, ki jo je sam preživel, na kratko popisal v svoji knjigi na str. 230—233.

Ljubljanski škof Anton Kautschitz (1807—1814) je dobil od generalnega gubernija 25. septembra 1811 nalog, naj sprejme v ljubljansko škofijo vse v Iliriji ležeče dele solnograške, briksenske in krške škofije, in sicer na podlagi cesarskega (Napoleonovega) organizacijskega ukaza. Ordinarijat ljubljanski je naprosil solnograškega, briksenskega in krškega škofa, naj vsak odstopi svoj del, ki leži v Iliriji.

Odgovor je došel najprej od briksenskega škofa (16. oktobra 1811). Ta se je izjavil, da tega ne more storiti brez odobrenja papeževega in bavarskega kralja, da pa je že itak postavil za ilirski del svoje škofije generalnega vikarja v Lienzu.

Solnograški nadškof je odstopil 28. novembra svoj ilirski del namreč dekanijo Windischmatrei ljubljanski škofiji, a to le začasno, ker treba dobiti papeževega dovoljenja. Duhovniki dotične dekanije so se sprejeli v ljubljansko škofijo in hkrati so se jim potrdile vse dosedanje pravice.

Dekan v Windischmatrei je 18. decembra priporočil sebe in svoje vernike škofovi skrbi. Prosil je tudi, naj se mu pošlje kapelan. — Ordinarijat mu je kapelana obljubil, mu poslal direktorije (cerkvene pratike) in ordinarijatno kurando od 1. decembra 1811. Za kapelana v Windischmatrei je bil poslan brezoviški kapelan Lovro Poklukar (13. februarja 1812).

Krški škof pa ni bil pripravljen svojega ilirskega dela takoj odstopiti. Zato je vprašal 27. januarja 1812, če francoska vlada resno vztraja pri ukazu, naj odstopi svoj ilirski del škofije. — Odgovorilo se mu je, da je ukaz cesarski, zato je gubernijeva zahteva resna. — Krški škof nato 29. februarja odgovori, da mu je beljaški intendant zatrdil, da ilirski gubernij nič več ne zahteva odstopa njegovega ilirskega dela. — Ljubljanski ordinarijat je vprašal gubernij, kaj da misli. Došel mu je odgovor, da mora krški škof odstopiti ilirski del. To se je javilo krškemu škofu (8. marca), ki je naposled 2. aprila 1812 začasno odstopil svoj ilirski del. Ljubljanski ordinarijat je takoj imenoval Mihaela Drockerja, župnika in dekana v Beljaku, za generalnega vikarja onemu delu izvenkranjskih župnij, ki sta jih odstopila solnograški

nadškof in krški škof. Bilo je skupaj enajst dekanij. Duhovščini je bilo to naznanjeno in zaukazano, naj tudi ljudstvu s prižnice to objavi.

Dekan v Windischmatrei je prosil, naj se mu potrdijo pooblastila, ki jih je prej dobil od solnograškega ordinarijata in vprašuje glede nekaterih bogoslužnih vaj. Odgovoril mu je ordinarijat sledeče: *Conceditur Decano ad personam pro eius decanatu facultas benedicendi paramenta et imagines, absolvendi a casibus reservatis, legendi libros prohibitos, dispensandi a votis simplicibus, excepto castitatis perpetuae, dispensandi in ecclesiasticis ad sacramentum matrimonii denuntiationibus duabus, nunquam vero tribus. Missam solemnem et contionem festis abrogatis habere interdicitur.*

Ordinarijat je 20. aprila naznanil duhovščini, da ji izraža gubernij zadovoljstvo, ker je uspešno sodelovala pri srečkanju vojaških nabornikov; z ministerstvom za bogočastje naj se dopisuje le potom gubernija; mizni naslovi se bodo konec leta registrirali.

Generalni vikar beljaški naznanja, da protestantovski pastori nasprotujejo katoliški veri in da se nekateri verniki zadovoljujejo s civilno poroko (20. aprila). — Generalnemu vikarju je ordinarijat naročil 23. aprila: *a)* naj izkaže vse ondotne župnije in kuracije, *b)* naj glede protestantovskega prozelitstva ⁹⁾ počaka vladnega odgovora, *c)* zakrament sv. zakona naj se nikomur ne usiljuje, naj se taki ne smatrajo za krivoverce, a ljudstvo naj se dobro pouči o svojih krščanskih dolžnostih.

Beljaški generalni vikar prosi 27. aprila, naj se mu dovoli obhajati praznik presv. Rešnjega Telesa na Koroškem. — Dobil je odgovor, da se radi edinosti po vsej škofiji ne more dovoliti. — Istega dne je predlagal generalni vikar za konkurzna eks-

⁹⁾ Protestanti so se hoteli iznebiti vseh dolžnosti do katoliške cerkve in do duhovnikov, ki so jih imeli kot zemljiški podložniki. Nekateri so z biblijo hodili po katoliških hišah in delali propagando zase. Radi tega je bilo mnogo hrupa. V Beljaku in Feldkirchnu so hoteli ustanoviti pastorate, kar se jim pa ni posrečilo. (Hohenauer. o. c. 233.)

aminatorja: Jan. Zopot, dekana in župnika v Feldkirchnu, in Andreja Serajnika (Sereinig), župnika pri Sv. Juriju am Steinberg, dekana Gornje Rožne doline. — Oba sta bila potrjena.

Ordinarijat je naročil 29. aprila generalnemu vikarju v Beljaku, naj sporoči duhovščini gubernijev ukrep, da izroči krstne, poročne in smrtne matice mérom proti potrdilu prejema.

Dalje se mu je 5. maja naznanilo, kako naj ordinarijatu izkazuje bogoslovce, ki so podvrženi naboru, da bo mogoče prositi za oproščenje.

Beljaški generalni vikar predlaga 25. maja načrt, kako bi se vizitacija ondotnih župnij najprimerneje vršila, in vprašuje, ali imajo ondotni bogoslovci pravico do ljubljanskega semenišča. Ordinarijat je vizitacijo določil¹⁰⁾ in odgovoril, da imajo ondotni bogoslovci pravico do ljubljanskega semenišča.

Dekan v Intihi (Inichen) v Ilirski Tirolski piše (12. junija 1812), da je dobil od briksenskega škofa nalog, naj odstopi kanton Sillian ljubljanski škofiji, dekan v Lienzu pa prosi (12. junija), naj se posveté trije bogoslovci, trije naj se oproste vojaščine, njega naj pa radi starosti odvežejo službe dekanske in generalnega vikarja. Temu je ordinarijat odgovoril, da se ne more vtikati v ondotne razmere, dokler ne izroči briksenski škof svojega ilirskega dela ljubljanskemu škofijstvu.

Dekan v Lienzu naznanja 2. julija, da je prejel od briksenskega ordinarijata sporočilo, da je ilirski del Tirolske priklopljen ljubljanski škofiji, in se čudi, da ljubljanski ordinarijat o tem nič ne ve. Ordinarijat mu je odgovoril, da mu še ni došlo o tem sporočilo od briksenskega knezoškofa in da ne sprejme prej v svojo oskrb onega okraja, dokler knezoškof ne prepusti svoje sodnosti. Ordinarijat je naznanil 27. julija 1812 generalni intendanci, da namerava mesto Mihaela Drockerja, župnika in dekana v Beljaku, imenovati za generalnega vikarja Janeza Zopot,

¹⁰⁾ Na tej vizitacijski poti je škofa Kavčiča spremljal škofijski notar Anton Wolf. (Hohenauer, o. c. 231.)

župnika in dekana v Feldkirchnu, če se mu nakaže plača za to dostojanstvo.

Mihael Drocker je 14. avgusta naznanil, kako žaljivo ga je sprejel deželni guverner v Beljaku. — Ordinarijat ga je potolažil, da je guverner bolan in da se zdaj ne more vprašati po vzroku¹¹⁾.

Generalnemu vikarju v Beljaku in dekanu v Lienzu se je 22. avgusta naročilo, naj ukažeta duhovščini, da izroči cerkvene matice mérom, in naj se v zakonskih rečeh držé naredbe 1. decembra 1811.

Generalni guverner je imenoval za generalnega vikarja ilirskemu delu Koroške župnika in dekana v Feldkirchnu Janeza Zopot mesto dosedanjega Mihaela Drockerja (23. septembra).

Ordinarijat je sporočil 18. julija beljaškemu generalnemu vikarju, naj naznači dekanu v Kanalski dolini (na Koroškem), da se je k Italiji spadajoči vikarijat Bela Peč (Weissenfels) priklupil dekaniji v Kanalski dolini.

Generalni guverner naznanja 2. oktobra cesarski odlok, naj se Kanalska dolina, ki spada zdaj politično pod Italijo cerkveno združi z Videmsko nadškofijo. — Ljubljanski škof je nato 4. oktobra odstopil sodnost za župnije trbiškega kantona videmskemu nadškofu.

Briksenski knezoškof je izročil svoj ilirski del začasno ljubljanski škofiji 5. avgusta. Anton pl. Jäger, župnik in dekan v Lienzu in generalni vikar za ilirsko Tirolsko, se priporoča in stavlja nekaj vprašanj zlasti glede posvečevanja nekaterih bogoslovcev (5. avgusta). — Ordinarijat mu je odgovoril, naj

¹¹⁾ Hohenauer, ki je kot tajnik spremil generalnega vikarja Drockerja h guvernerju grofu Bertrandu, pripoveduje, da je Drocker guvernerja neprestrašeno opozoril na nedostatek, da se plače duhovnikom neredno izplačujejo, in da bodo cerkve kmalu zapuščene, ker bodo duhovniki brez dohodkov odšli čez mejo. Guvernerju ta opazka ni ugajala, pomagala je pa vendar, da je vlada nakazala duhovščini vsaj nekaj zaostale plače. Drocker je resigniral na svojo službo in vstopil v benediktinski samostan v Šent Lambertu na Gorenjem Štajerskem, kjer je kot prior leta 1836. umrl. (Hohenauer, o. c. 232).

pošlje izkaz tamošnje duhovščine, in mu dal navod glede bogoslovcev, ki se še uče, in tistih, ki so že dovršili svoje študije.

Ignacij Mantinger, prošt in dekan v Intihi, kjer je bil odpravljen kolegijatni kapitel, vprašuje 10. septembra, ali naj ostane v Intihi kot župnik, ali naj prosi v Sillian. — Odgovorilo se mu je, naj premisli ta svoj korak, ker bi kot župnik v Intihi imel k večjemu 1000 frankov letnih dohodkov.

Dekan v Lienzu naznanja, da pričakuje briksenski ordinarijat sprejemno listino za oni del, ki ga je odstopil ljubljanski škofiji. — Ordinarijat mu je odgovoril, da jo je poslal 20. septembra.

Dekan v Lienzu prosi 21. septembra, naj se izposluje trem bogoslovcem oprost vojaške službe. — Ordinarijat je odgovoril, da bo prosil v Parizu.

Dekan v Intihi pošilja 23. septembra izkaz duhovnij in duhovnih pastirjev svoje dekanije in vprašuje glede temporalij ondi zatrttega kapitula. — Ordinarijat je odgovoril, da ne spadajo v njegov delokrog temporalije, in ga vlada tudi ne vpraša nikdar za svet v tem oziru.

Dekan v Lienzu vprašuje, če ne bodo méri vrnili cerkvenih matic, in sporoča, da je briksenski konzistorij nevoljen, ker se mu prejem sodnosti še ni potrdil. Ordinarijat mu je odgovoril, da méri matic ne bodo vrnili, in da briksenski konzistorij nima povoda biti nevoljen, če je odgovor zakasnel iz važnih vzrokov; saj je moral ljubljanski ordinarijat nad eno leto čakati na odstop.

Ljubljanski škof je 24. septembra 1812 sprejel dve dekaniji, Lienz in Intiho, v ljubljansko škofijo in ji podredil novemu generalnemu vikarju Janezu Zopotu v Feldkirchnu na Koroškem, dekana v Lienzu, dosedanjega briksenskega generalnega vikarja za ilirsko Tirolsko, pa je odvezal te službe in ga podredil generalnemu vikarju v Feldkirchnu. Obenem je ločil župniji Pregraten in Št. Jakob v Defereggenu od dekanije v Lienzu in ji priklopil dekaniji v Windischmatrei.

Generalni guverner naznanja (6. oktobra), da je sporočil ministru o združenju dveh dekanij v Sillianu in v Lienzu z ljubljansko škofijo in prosi prepisa dotičnih dopisov.

Nadškof videmski je naznanil 31. oktobra 1812, da je sprejel kanalsko dolino v svojo škofijo.

Knezoškof krški pa ni bil zadovoljen, da se je kanalska dolina odstopila nadškofiji videmski, zato je ugovarjal, češ da jo smatra za del svoje škofije. — Ljubljanski škof je odgovoril, da je bil upravičen ta del dalje odstopiti, ker ga je tudi krški škof njemu odstopil (17. marca 1813). Ko pa je krški škof (22. aprila) zopet ugovarjal, mu ljubljanski ordinarijat ni nič več odgovoril.

Novi generalni vikar za Gorenje Koroško, Janez Zopot, dekan v Feldkirchnu, naznanja (12. oktobra), da je pričel poslovati in vprašuje, če veljajo privatni konkurzni izpiti. — Odgovorilo se mu je, da ne veljajo.

Dekan v Windischmatrei se zahvaljuje za razširjenje njegove dekanije in prosi, naj se mu podeli naslov duhovnega svetnika ljubljanske škofije. — Njegovi želji je ordinarijat ustregel (31. oktobra).

Dekan v Feldkirchnu se zahvaljuje (31. oktobra) za naslov generalnega vikarja in vprašuje, če se morajo res oddati cerkvene matice mérom. — Ordinarijat mu je odgovoril, naj to naroči svojim duhovnikom.

Ordinarijat je naročil generalnemu vikarju, naj manj potrebnih duhovnikov s kapelanij in kuracij odbere in drugje nastavi, ker ni upati naraščaja, privatni konkurzi pa niso več dovoljeni.

Generalni vikar je naznanil 30. novembra (bodoče) bogoslovce. — Ordinarijat mu je odgovoril resignirano, naj to opusti, ker ni z njimi kaj pričeti (keine Aussicht).

Generalni vikar naznanja 19. novembra, da se je povrnil iz Bavarske duhovnik Mihael Steinringer, in prosi, da se nastavi; servit Krizostom Morandel je pa nastopil službo v kuraciji Mitschig. — Ordinarijat je glede prvega odredil, naj donese spričevala, glede drugega pa, naj se mu da lahka župnija.

Generalni vikar se 21. novembra opravičuje radi svojevoljnega sprejema nekaterih hogoslovcev in vprašuje, kako je

s pokojninarji. — Ordinarijat je prvo odobril, glede pokojnin pa se je izrazil, da to ne spada v njegovo področje.

Dekan v Lienzu je bil 9. januarja 1813 imenovan za duhovnega svetnika ljubljanske škofije.

Generalni vikar je 7. januarja 1813 poslal zapisnik na ogled. — Zapisnik je bil odobren. Vprašal je 22. februarja, če sme izpustiti bogoslovca Josipa Scherne v briksensko škofijo. Ordinarijat mu je odgovoril, da ne sme nobenega neduhovnika izpustiti. Dalje je vprašal, če se bo nova župnija ustanovila za oni del mejne župnije sv. Urha, ki spada na Ilirsko. — Ordinarijat mu je odgovoril, da ne, ampak tiste hiše naj se priklopijo župniji Steuerberg in Feldkirchen, ali pa vse skupaj župniji Wachsenberg (15. marca).

Filip pl. End, župnik v Šmartnem pri Beljaku, je spisal zgodovino protestantizma v Notranji Avstriji in Iliriji in prosil, naj se mu dovoli natis (14. aprila). Ordinarijat je odgovoril generalnemu vikarju, da odsvetuje izdajo.

Generalni vikar je vprašal glede »bratovščine dobrega sveta« v Pregraten. Dobil je odgovor, da se zdaj ne priznava nobena bratovščina razen »delavne ljubezni do bližnjega« (thätige Nächstenliebe).

Generalni vikar naznanja 10. maja imena onih, ki so napravili konkurzni izpit.

Servitski prior v Luggau prosi 12. maja dovoljenja, da bi smeli ondi ob shodih spovedovati tudi tuji duhovniki. — To se ni dovolilo.

Generalni vikar vprašuje 14. junija, naj se li cerkveni ključarji (»kirchliche Fabriksrätthe«) nastavljajo s posebnimi dekreti. Ordinarijat mu je odgovoril, da z dekreti, ki so naslovljeni na župnika.

Generalnemu vikarju se naznanja, da je treba prositi cesarja Napoleona dovoljenja, če se kak bogoslovec posveti v mašnika, dalje (16. julija), da sorodstvo in svaštvo v tretjem kolenu nista kanonični zakonski zadržek (to je bržkone pomota; kanonični zadržek pač, a ne civilni. Opomba pisateljeva).

Generalni vikar je 9. avgusta vprašal, če se smejo civilno razporočeni zopet cerkveno poročiti. Ordinarijat mu je odgovoril, da je zakon nerazdružljiva zveza, zato se o poznejši zvezi ne more govoriti; če pa je bil prvi zakon neveljaven, je pa druga zveza mogoča.

Generalni vikar piše po daljšem radi vojske povzročenem presledku in vprašuje (17. novembra 1813), kaj je storiti, ker krški škof Salm zopet zahteva Gorenje Koroško za svojo škofijo; kaj je s pošto pravico, kaj s plačo duhovnikov in kako z bogoslovci. Ordinarijat mu je odgovoril, naj ne sprejema ukazov od nikogar, razen od ljubljanskega ordinarijata; poštna pravica je zopet podeljena; Avstrija bo plačevala duhovnike od 1. novembra dalje; štirje bogoslovci bodo posvečeni.

Generalni vikar naznanja 20. novembra, da bi potreboval štirinajst duhovnikov za duhovno pastirstvo. Ordinarijat mu je sporočil, da bo dobil za zdaj štiri tirolske duhovnike, ki jih naj nastavi na Koroškem. Štirim bogoslovcem pa je bilo (29. novembra) naročeno, naj pridejo konec decembra semkaj k posvečenju.

Ordinarijat naroča (30. novembra) generalnemu vikarju, naj nastavi po dekanijah okrajne šolske nadzornike, in mu naznanja, da je od generalnega gubernija začasno imenovan za šolskega nadzornika ljubljanski kanonik Jos. Walland.

Krški škof zahteva 2. decembra 1813 svoj del škofije nazaj.

Generalnemu vikarju se je poslalo oznanilo gubernijevo, da se morajo odpravljeni prazniki zopet vpeljati, in da morajo kmetje svoje dajatve zopet izročevati kakor pred francosko vlado (5. decembra).

Generalni gubernij sporoča naznanilo beljaške intendance o propadu tamošnje glavne šole in zahteva izkaz o obstoječih šolah, oziroma o šolah, ki se morajo ustanoviti (7. decembra).

Gubernij prosi, naj se predlaga kak konzistorijalni komisar za šolskega nadzornika glede glavne šole v Beljaku, ki se mora šele preosnovati, pa tudi glede drugih šol istega okraja (9. decembra).

Generalni vikar Janez Zopot naznanja, da ga želi krški škof za kanonika in vodjo v semenišču (9. decembra).

Generalnemu vikarju se naznanja (23. decembra) gubernialni odlok, da se sinatrajo zakoni šele potem za popolnoma veljavne od državne strani, če so dobili cerkveni blagoslov. Ob nedeljah in praznikih po veliki maši se mora molitev za cesarja Franca glasno opraviti.

Briksenski konzistorij piše 24. decembra, da je z ozirom na spremenjene politične razmere zopet sprejel v svojo oskrb ilirski del Tirolske. — To se je sporočilo guberniju, naj se izjavi, kako naj se odgovori.

Generalni vikar piše 25. decembra 1813, da ga krški škof zopet kliče v Celovec, da je briksenski škof sprejel svoj del škofije v oskrb, in predlaga za šolskega nadzornika Josipa Zopot, dekana v Beljaku. — To se je sporočilo guberniju, ki je 5. januarja 1814 potrdil Jos. Zopot za šolskega nadzornika na Ilirskem Koroškem.

Generalni vikar naznanja (2. januarja 1814), da hoče krški škof na vsak način Gorenje Koroško nazaj in da je v ta namen že razpustil generalni vikarijat. Dalje sporoča, da želi Pokljukar, kapelan v Windischmatrei, nazaj v ljubljansko škofijo. — Pokljukar je bil poklican nazaj.

Krški škof je (12. januarja) zopet izročil sodnost nad ilirskim delom Koroške. Na to sporočilo ni odšel odgovor, ker o tem ni bilo dvoma.

Generalni vikar toži 21. januarja 1814, da se Ilirska Tirolska noče več pokoravati njegovim ukazom.

Ljubljanskemu ordinarijatu je došel 29. januarja 1814 dvorni odlok, ki graja samovoljno združenje Ilirske Koroške s krško škofijo. Glede Ilirske Tirolske naj se pa prične pogajanje z »višjim deželnim komisarijatom za Ilirsko Tirolsko«. Ordinarijat je res takoj (30. januarja) vprašal ta komisarijat, če je briksenski škof svoj del v Ilirski Tirolski s cesarjevo vednostjo odtrgal od ljubljanske škofije in ga združil s svojo škofijo.

Briksenski škof je izjavil 23. februarja, da je združil dekaniji Lienz in Sillian s svojo škofijo.

Višji deželni komisariat odgovarja 7. marca, da mora grajati vtikanje briksenskega ordinarijata v sodnost ilirske Tirolske in pravi, da je vprašal cesarja o tej točki.

Generalni vikar naznanja (14. marca), da je komisariat dovolil dopisovanje generalnega vikarja s tamošnjo duhovščino in tej naročil, naj bo pokorna ljubljanskemu škofu. — Ordinarijat mu je odgovoril, naj v cerkvenih rečeh tako postopa z Ilirsko Tirolsko, kakor z Ilirsko Koroško.

Deželni načelnik Ilirske Tirolske Roschman želi (17. marca), da bi se dekan v Lienzu imenoval za generalnega vikarja Ilirski Tirolski.

Tej želji se ni ustreglo, ker je umrl ljubljanski škof Anton Kautschitz. Juri Gollmayer, stolni dekan, je bil izvoljen za kapitelskega vikarja (22. marca), generalni vikar Zopot pa za provikarja potrjen. Temu se je 29. aprila naročilo, naj naravna za srečno papeževo oprostitev iz francoske ječe slovesno mašo s *Te Deum laudamus* po vseh župnih cerkvah.

Knezoškof krški je vprašal prav trdo (19. maja), kako si upa ordinarijat še po smrti škofovi izvrševati sodnost v Ilirski Koroški in zahteva, naj se ga zopet prosi za pooblastilo. — Ordinarijat je poslal prepis tega pisma generalnemu guberniju s prošnjo, naj se Koroška res odloči od ljubljanske škofije, a dotlej naj ostane pod sodnostjo ljubljanske škofije.

Generalnemu vikarju se je 20. maja naročilo, naj pošlje seznam duhovnih pokojinarjev in seznam le civilno poročenih ljudij, 20. junija so se mu pa naznanili sklepi organizacijske dvorne komisije, in sicer: *a)* da se odpravijo s 1. julijem francoski zakoni glede zakonskih in da zopet velja avstrijski zakonski patent 16. januarja 1783; *b)* da se cerkvene matice zopet poverijo kuratni duhovščini; *c)* prejšnje pod francosko upravo med katoličani in nekatoličani nastale razmere se ponove; *d)* dekani naj konec leta pošiljajo okrožnemu uradu izkaze rojenih, poročenih in umrlih; *d)* glede vojaških porok se opozarja

na zakonski patent; e) vpis nezakonskih otrok v krstno matico se bo preosnoval.

Generalni vikar naznanja 3. julija 1814, da je samo en par le civilno poročen v Feldkirchnu.

Generalni gubernij piše 5. julija 1814, da bo vsled ministerskega odloka 13. junija 1814 krški škof zopet sprejel Ilirsko Koroško v svojo oskrb in pripominja, da bi se ga bilo moralo po smrti škofovi prositi za pooblastilo. Nekoliko prej (27. junija) je pa organizacijska dvorna komisija pisala, da naj ostanejo meje škofij neizpremenjene.

Generalnemu vikarju se je 6. julija naročilo, naj zaukaže za praznik miru slovesno mašo in Te Deum s pridigo po vseh župnih cerkvah.

Gubernij je 14. julija 1814 naznanil, da je cesar Franc ukazal, naj se Gorenje Koroško zopet združi s krško škofijo.

Nato je ordinarijat prosil (16. julija) deželnega načelnika Ilirske Tirolske, naj posreduje pri cesarju, da se vrnejo dekanije Windischmatrei, Lienz in Sillian ordinarijatu solnograjskemu, oziroma briksenskemu. Dokler se pa to ne izvrši, naj opravlja posle generalnega vikarja Anton Marija pl. Jäger, župnik in dekan v Lienzu.

Generalnemu vikarju Janezu Zopot, dekanu v Feldkirchnu, se je 16. julija 1814 naznanilo, da ga ordinarijat prepusti prejšnjemu, krškemu škofu, mu odvzame generalni vikarijat, ga imenuje za duhovnega svetnika ljubljanske škofije in mu izreka zahvalo za poslovanje. Naznanilo se je ondotni duhovščini, da ni več odvisna od ljubljanske škofije. Isto se je sporočilo krškemu škofu.

Okrožni urad v Beljaku naznanja 19. julija, da je že naročil civilno poročenima, da se morata še cerkveno poročiti.

Krški škof se je 27. julija zahvalil, da je ordinarijat ljubljanski še pustil štiri kranjske duhovnike na Koroškem.

Anton Marija pl. Jäger, dekan v Lienzu, sporoča 6. avgusta, da ne more sprejeti generalnega vikarijata, ker bo itak oni del kmalu združen z briksensko škofijo. A že 22. avgusta piše,

da sprejme generalni vikarijat, in prosi, naj se trije tirolski duhovniki vrnejo z Gorenje Koroške.

Briksenski ordinarijat sporoča 2. novembra 1814, da bo v duhovskem oziru zopet sprejel ilirsko Tirolsko, za oskrbništvo Windischmatrei pa naj se mu sodnost prepusti.

Ljubljanski ordinarijat je 19. novembra odstopil dekaniji Lienz in Sillian briksenskemu škofu, oskrbništvo (Pflegeamt) Windischmatrei pa solnograjskemu nadškofu.

Gubernij je naznanil 9. septembra dvorni dekret z dne 18. avgusta, da je cesar ukazal, naj prenehajo sodnosti za razne dele Ilirije, da se torej cerkvene razmere uredé, kakor so bile prej. Zato se je vrnil trg Motnik s provizorjem Jan. Tonellijem vred lavantinski škofiji, nasprotno so se pa združile nekatere l. 1811. od vikarijata v Šent Gotardu odcepljene hiše zopet s tem vikarijatom. (19. septembra).

Krški ordinarijat naznanja, da je dovolil trem kranjskim duhovnikom vrniti se v ljubljansko škofijo. Ti so Simon Hočevar, Mihael Peternel in Josip Suppan. Leopold Janežič pa ostane za sedaj še v krški škofiji (6. oktobra). Kmalu potem (25. oktobra) pa sporoča, da ostane tudi Hočevar še tam. Zato je dobil ta izpustnico iz ljubljanske škofije.

Solnograjski ordinarijat je 12. oktobra 1814 naznanil, da je začasno odstopil svoje tri župnije v dekaniji Windischmatrei briksenskemu škofu.

Tako je torej ljubljanska škofija dosegla one meje, ki jih je imela pred francosko upravo.

Ljubljanska škofija je pridobila ob francoski dobi devet dekanij na Koroškem, tri pa na Tirolskem.

Koroške dekanije so bile: Feldkirchen, Liserthal (zdaj Gmünd), Möllthal (zdaj Obervellach), Oberdrauthal (zdaj Greifenburg), Obergailthal (zdaj Kotiče — Kötschach), Gornja Rožna dolina (zdaj Rožek), Unterdrauthal (zdaj Spital), Spodnja Zilska dolina (Št. Mohor) in Beljak.

Tirolske dekanije so bile: Lienz z župnijami: Lienz Dölsach, Kals, Aßling, Tristach, Lavant, Oberlienz, Leisach,

Aineth, Nußdorf, Graffendorf, St. Johann im Walde, Schlatten, St. Justina in Kristein;

Matrei z župnijami: Windisch-Matrei, Virgen, St. Veit in Deferegggen, St. Jakob in Deferegggen, Hopfgarten in Pregraten;

Ljubljanska škofija od l. 1811—1814.

Sillian z župnijami: Innichen, Sillian, Anraß, Sexten, Innervillgraten, Außervillgraten, Kartitsch, Obertilliach, Straßen, Untertilliach, Windbach, Abfaltersbach, Viersach, Tessenberg in Hollbruck.

Ljubljanski škofiji je torej priraslo v teh 12. dekanijah 166 župnij s približno 210. duhovniki in 125.494 verniki¹²⁾.

¹²⁾ Izkaz o župnijah in duhovnikih ima za tisto dobo (1809—1813) ljubljanski šematizem: Lokal- und Personal-Stand der Diözes von Laibach. Mit Anfang des Jahres 1813.

Novomeški prošt Fran Nikola Peršić (1790–1797).

(Slika iz jožefinske dobe ljubljanskega nadškofa Mihaela barona Brigida.)

Napisal dr. Fran Ilešič.

Novomeški prošt Fran Nikola Peršić je tisti Peršić, ki ga imenuje Šafařík v svoji »Geschichte der südslav. Lit.« III. 83 med hrvatskimi pisatelji. Šafařík poroča o njem: »Frano Niko Peršić (1789) Doctor der Theologie, Domherr der bischöflichen Kathedrale zu Laibach und Unterpräfekt des Generalseminariums zu Graz«. Peršić je izdal l. 1789. v Gradcu za isterske Hrvate dva katekizma in iz njunih naslovov so očitvidno vzeti oni podatki.

Več se do sedaj ni znalo o tem istersko-hrvatskem pisatelju in poznejšem novomeškem proštu. In vendar je njegov pojav kakor pomemben za zgodovino jožefinizma na našem jugu tako tudi zanimiv radi usode, ki je končno zatekla tega nad vse vnetega jožefinca.

Leta 1797. je bil nenadno upokojen in interniran; najprej mu je bila odkazana Ljubljana, da bi tu bil pod nadzorstvom nadškofa in deželne vlade, pozneje pa Pazin z ostrim ukazom pazinskemu proštu, »unter eigener Dafürhaltung und der strengsten Verantwortung keinesdings zugestatten, daß sich benannter gewesener Probst zu Neustädtl willkürlich von Mitterburg entfernen dürfe und überhaupt dessen Lebenswandel genau und gewissenhaft beobachten soll (!)«.

Nastopna slika tega izrazito jožefinskega svečenika, rojenega v Lovranu v Istri, in sicer iz rodbine tistih Peršićev, ki so l. 1792. dobili plemstvo »von Köstenheim« — ta rodbina še živi sedaj v Lovranu — je sestavljena po arhivskih virih¹⁾.

Tu razpravljam o Peršićevem delovanju na Kranjskem. Njegovo prizadevanje za kulturno izobrazbo Istre in njegovo

¹⁾ Najbogatejši vir mi je bil arhiv deželne vlade v Ljubljani, dalje ljubljanski ordinarijatski arhiv, arhiv graške univerze, župni arhiv v Lovranu in Tinjanu v Istri.

pisateljsko delo hočem opisati v »Radu« jugoslovanske akademije v Zagrebu.

Uvod tej razpravi je članek o ljubljanskem nadškofu Brigidu, ki sem ga objavil v prvem snopiču letošnjih »Izvestij«. Zakaj Peršičevo delo je v najtesnejši zvezi z vlado nadškofa Brigida (1787—1806).

§ 1.

Peršič v Novem Mestu (1790—1797).

Predno je Peršič postal prošt novomeški, je bil vice-ravnatelj jožefinskega generalnega semenišča v Gradcu. V generalnih semeniščih so se bogoslovci vzgajali v duhu in pod nadzorstvom jožefinske države.

Brž po smrti Jožefa II. je njegov naslednik Leopold II. (20. maja 1790) ukinil generalna semenišča ter zopet škofom poveril vzgojo svečeniškega podmladka, zajedno pa je (12. avg.) odredil, da naj se rektorjem in vice-rektorjem opuščenih generalnih semenišč dajo »dostojne kuratne nadarbine«.

Vice-rektorju Peršiču ni bilo treba dolgo čakati na tako prebendo. Dne 23. septembra 1789 je bil umrl prošt novomeški Jos. Jabačin; dva dni pozneje je ordinarijat že razpisal proštijo za rok šestih tednov. Med kompetenti Peršiča ni bilo; ordinarijat je na prvem mestu predlagal Ivana Rodeta, na drugem barona Zierheima, a stvar se je radi nove davčne osnove za urbarijalne pristojbine zavlekla tja do julija sledečega leta (1790)²⁾. Med tem je bila odločena usoda generalnih semenišč in Peršič se je 27. julija tega leta pridružil kompetentom za proštijo. Notranjeavstrijska duhovna komisija v Gradcu je že dva dni potem predlagala dvorni pisarni, »daß diesfalls dem hierortigen Seminarium Vicerektor Franz Niklas Persich sowohl in Rücksicht seiner erprobten Eigenschaften und beim Seelsorger- und Lehramte sich erworbenen Verdienste, als des mit Auflösung des Generalseminariums bis zu einer anderweitigen Beförderung

²⁾ Natančneje o tem v »Izvestjih muzejskega društva za Kranjsko« XIV, str. 8. sl.

ihm zustehenden Quiescentengehaltes der Vorzug vor anderen Kompetenten umso eher eingeräumt werden dürfe, als auch das Laibacher Ordinariat seine Verdienste ganz wohl anerkannt haben muß, da selbes aus eigener Bewegung vor einigen Jahren ihm die ansehnliche Würde eines Titular Domherrn an seiner Metropolitankirche erteilte ³⁾).

V smislu tega predloga je cesar dne 17. septembra Frana Nikolo Peršiča imenoval proštom novomeškim, »wenn derselbe der bei diesem Pfarrsprengel erforderlichen windischen Sprache kundig ist, worüber sich also derselbe bei Ihm Gubernium noch auszuweisen und dasselbe sodann die Anzeige anher (v dvorno pisarno) zu machen hat«. Peršič se je brž, še meseca septembra, izkazal »mittels eines bewährten Zeugnisses, daß er die erforderliche Kenntniss von der krainerischen Sprache vollkommen besitze«; dvorna pisarna je 12. oktobra vzela na znanje, da je Peršič zmožen »kranjskega jezika« ⁴⁾).

Zahteva dvorne pisarne o znanju slovenskega jezika izvira iz določbe, ki je bila dana pol veka prej v nekem konkretnem

³⁾ Kdaj je postal Peršič kanonik ljubljanski, nisem mogel dognati. Leta 1786. še ni imel te časti; dana mu je bila najbrž še le po l. 1787., ko je Ljubljana namesto Gorice za naš jug postala nadškofija in je Istran Brigido zasedel stolico ljubljanskih vladik. — Brigido se je tem lažje mogel sprijazniti s kandidaturo Peršičevo, ker mu je Peršič bil isterski zemljak, Peršičev starejši brat tovariš v študijah in ker je takemu jožefincu, kakoršen je bil nadškof Brigido, moral osobito ugajati zastopnik tako odlično jožefinskih naprav, kakor so bila generalna semenišča. Tudi je Peršič baš eno leto pred svojo kandidaturo za Novo Mesto v predgovoru enega svojih katekizmov poveličeval nadškofa Brigida.

⁴⁾ Izraz »krainerische Sprache« mesto »windische Sprache« je uvedel očitvidno gubernij v svojem izvestju z dne 2. oktobra. Po vsej priliki je prvi izraz izpremenil Kranjec Ivan Nepomučan Edling. Kdo drug bi bil takrat mogel v Gradcu dati izpričevalo o slovenskem jeziku? — Novomeščani so pozneje, ko so bili v kulturnem boju s svojim proštom, Peršiču očitali, da ne zna niti nemški, niti slovenski. V tem oziru je pripomniti, da se je istodobnim štajerskim župnikom zdel »kranjski jezik« čisto neumljiv. Sicer pa so takrat v Novem Mestu odločevali Nemci, ki so dakako poznali le novomeško narečje.

slučaju ter odrejala, da v Novem Mestu ne more postati nikdo kanonik, kdor ne zna slovenskega in nemškega jezika ⁵⁾).

Že 30. septembra 1790 je graški gubernij javil ljubljanskemu ordinarijatu, da je novomeška proštija podeljena Nikoli Peršiču, vicerektorju opuščenega generalnega semenišča. Dne 21. novembra je bil Peršič ustoličen in dva dni potem je že uradoval ⁶⁾).

Tako je torej postal Peršič prošt novomeški; a med duhom graškega generalnega semenišča in svetu malo pristopnega takratnega Novega Mesta je bila velika razlika. Kakor ogenj in voda tako so se zlagali odločno jožefinski novi prošt in pa novomeški frančiškani. Boj je bil neizogiben.

Peršič in novomeški frančiškani.

Kranjski frančiškani so bili predmet pozornosti dunajske vlade že pred prihodom Peršičevim v Novo Mesto. Baš teološke študije kranjskih frančiskanov so bile osobito povod, da se je na Dunaju začelo misliti na ustroj generalnih semenišč; do l. 1781. se je kranjskim frančiskanom videlo nemogoče, da bi se teološke študije v njihovih samostanih ujemale s študijami po vseučiliščih; zato jim je študijska dvorna komisija zapretila z ukinjenjem njihovih študij ter njihovemu provincijalu poslala primerek predpisov za dunajsko bogoslovno fakulteto, češ, da se ne zdi dovolj poučen o študijah po vseučiliščih ⁷⁾.

⁵⁾ Vrhovec, Zgodovina Novega Mesta (1891), str. 213.

⁶⁾ Vrhovec, Zgodovina Novega Mesta, str. 232. omenja prošta Peršiča, a pogrešno navaja letnico 1791. Vsled dvornega ukaza je prejšnji vicerektor Peršič imel pravico do vicerektorske plače do 21. septembra 1790, od tega dne pa do 6. oktobra, ko mu je bila izročena ordinarijatska konfirmacija, je užival vicerektorsko pokojnino (ob opustitvi generalnih semenišč je bilo določeno, da naj imajo njih rektorji, dokler bi ne dobili nadarbin, pokojnino 500 fl., vicerektorji pa 400 fl., ako pred svojim službovanjem v generalnem semenišču niso imeli več). Ker je Peršič že oktobra dvignil vicerektorsko plačo za zadnje četrletje, je moral decembra kameralnemu plačilnemu uradu vrniti 60 fl. 25 ³/₄ kr.

⁷⁾ Zschokke, Die theologischen Studien u. Anstalten, 382.

Posebe se je frančiškanov novomeških tikal cesarski ukaz z dne 5. maja 1789, s kojim je bil novomeški pater Kastulus Weibl »wegen eines heimlichen Briefwechsels mit Rom« izključen od vseh služeb (»Bedienstungen«, »Strafe der Unfähigkeit«). A po smrti cesarja Jožefa II. ga je gubernij 26. junija 1791 ipak imenoval prefektom novomeške gimnazije, ki je bila v rokah frančiškanov ⁸⁾).

Ta frančiškanska gimnazija ni posebno slula. Od nje ustanovitve 1746 do 1796 so učili v vseh šestih (odnosno od l. 1776. petih) razredih le trije učitelji ⁹⁾ ter se je baš leta 1776. tožil grof Torres, ki je prišel nadzorovat kranjsko šolstvo, da je novomeški zavod zavetišče »für alle nichtsnutzigen Schüler, die man in Laibach oder Karlstadt ausgeschlossen . . . Es wurde dort der Jugend schlechtes Latein durch Schläge eingeprägt ¹⁰⁾.

S temi frančiškani je začel novi prošt borbo v cerkvi in šoli; v tej borbi ga je podpirala deželna vlada in nadškofijski ordinarijat, a okrožni urad novomeški je stal na strani frančiškanov.

Jožefinski teologi se nikakor niso zlagali z različnimi pobožnostmi osobito v samostanskih cerkvah. Govoreč o »Andächtelei« križevega pota, so trdili, da ta pobožnost predočuje ljudstvu »neevangeljske in neistinite reči«. Bili so tudi zoper takozvano 40 urno molitev, nazivajoč jo »jezuitsko pobožnost« in Marijina pesem o rožnem vencu jim je bila »pravi škandal« (Brunner Seb., *Mysterien der Aufklärung*, 450, 435—436.) ¹¹⁾.

⁸⁾ Arhiv deželne vlade, fasc. 81, 4673, 2208.

⁹⁾ Zabeležil sem si odlok dvorne pisarne z dne 10. maja 1777, naj bi se za Novo Mesto plačala dva nova učitelja, frančiškani naj bi se obdržali za verouk in prvi pouk v latinščini. Mislilo se je pač na izpremembe, a odredba je očitno ostala na papirju.

¹⁰⁾ Helfert, die österr. Volksschule I. 403. Tudi »Letopis Matice Slovenske« 1894, 296. — Primeri prizore iz novomeškega dijaškega življenja v Vrhovcu, op. cit. 252 sl. in pa poročilo o Miklošiču na varaždinski gimnaziji v Murkovem spisu »Miklosichs Jugend- und Lehrjahre«.

¹¹⁾ Zoper take pobožnosti je dakako postopal že Brigidov prednik Herberstein. Pohlin poroča v »Bibl. Carn.« o pridigi ljubljanskega kapucina patra Avellina, ki jo je ta-le imel »bei Gelegenheit des jährlichen

Že l. 1791. je prosil Peršić knezonadškofjski ordinarijat »um Loszählung der Kanoniker zu Neustädtl von dem Chor-gebete«. Ni se mu zdelo potrebno, da bi kanonik moral moliti predpisane molitve baš v cerkvi, osobito ako ima drugih poslov; zato je l. 1792. pisal deželni vladi: »Ob (der Kanoniker Josef Sterbene) dieser Pflicht des täglichen Chorbetens zu nahe trete, wenn er sie der Schule und der Schularbeiten wegen manchmal zuhause erfüllte, geruhe die hochlöbliche Landeshauptmannschaft selbst gnädigst zu bestimmen«.

Direktno se je obrnil istega leta proti nazorom novomeških frančiškanov, ki baje uče: »Den Rosenkranz in den Tag hinein recitieren, heißt der beste Christ und Mensch sein«, in ostreje istega leta še enkrat: »Der Pöbel, welcher es nun schon einmal gewohnt ist, mag immerhin Gott vorzählen, wieviel er betete (?); mag immerhin mit dem Unser Vater und Ave Maria den Unendlichen bitten, ihm danken und fürbitten und die Heiligen anrufen: aber Erzieher sollten dieses Gebet im wahren Lichte der Jugend zeigen und den Kreuzweg, der durch viele oft unüberlegte Vorstellungen den Weisen zum Skandal und dem Kurzichtigen zur Gelegenheit wird, sich die materialsten Begriffe von der geistigen Religion Jesu und der Absicht seines Leidens zu machen, ohne begrenztete Erklärung immermehr geradezu empfehlen¹²⁾).

Zato je do l. 1797. bil v Novem Mestu zabranjen križni pot, 40 urna molitev in rožnovenčna pobožnost; to izvajam iz prošnji, ki jo je meščanstvo navedenega leta (19. januarja) poslalo na oblastvo; prosili so namreč meščani dovolitve »von

Titularfestes einer hochlöblichen Bruderschaft Redemptoris mundi, dabei zugleich das 40 stündige Gebet bei ausgesetztem hochwürdigem Gute zur schuldigsten Danksagung der vor 183 Jahren abgewendeten Pestseuche gehalten wurde«; z dovoljenjem dunajske cenzure je bila propoved tiskana leta 1782. A Pohlin pripominja: »Ad calcem huius concionis legere est interdictum episcopi Labacensis Caroli ab Herberstein, quod huius concionis causa in concionatorem evibravit«.

¹²⁾ Arhiv deželne vlade, fasc. 81, 4673, 5597.

Andachtsübungen«. Ordinarijat je (23. januarja) rešil prošnjo v tem smislu, »daß auf die Aufführung des Kreuzweges keineswegs, wohl aber auf eine des Jahres einmal einzuleitende Andacht des vierzigstündigen Gebetes und wenn es das Volk verlangt, an Frauentagen abzubetenden Rosenkranzes anzutragen wäre«, a prošť naj določi, kje da bi se vršile te pobožnosti¹³⁾. Zdi se, da so si Novomeščani tega leta že oddihali; Peršiću se je bližal konec slave; zato ta prošnja.

Umevno je, da je mož s takimi nazori skušal frančiškane izpodriniti tudi v šoli. In v istini jim je vsled prizadevanja prošť Peršića bilo leta 1792. vzeto vodstvo gimnazije ter ustanovljeno, da bodi odslej prefekt (ravnatelj) gimnazije in ravnatelj »glavne šole« eden izmed kanonikov.

Peršić je bil uverjen, da frančiškanska vzgoja ne more ustrezati niti človeškim niti državljanskim idealom:

»Kumba (?), das einst blühende und neidenswerte Reich, trete auf und zeige die schrecklichen Wunden, welche ihm die Franciskaner Erziehung so unbarmherzig schlug«; bili so sicer tudi med gojenci frančiškanskimi taki, ki so nazadnje postali dobri državljani, a ti so popolnoma odložili načela, ki so jih bili dobili od frančiškanov.

Te nazore je delil s Peršićem i ordinarijat, odnosno nadškof Mihael sam, veleč, »es sei unwidersprechlich, daß das

¹³⁾ Šťo je tu za cerkev, v kateri naj bi bile one pobožnosti. — V tem oziru je Peršić že v začetku svojega prošťovanja predlagal, naj se mestna župnija premesti v frančiškansko cerkev; ta predlog je očividno šel za tem, da bi prošť dobil v oblast frančiškansko cerkev in mogel potem v njej izpremeniti značaj božje službe, vendar Peršić z njim ni uspel (Arhiv deželne vlade, fasc. 81, 5905, rekurz provincijala Antona Jevnikerja na cesarja z dne 23. julija 1792). Nasprotno je prosilo Novo Mesto, da bodi služba božja v frančiškanski cerkvi; Peršić je tej prošnji dne 3. februarja 1792 dodal, da dovoli to samo tedaj, ako se frančiškanska cerkev in zakristija prepusti popolnoma njegovi direkciji (Ordinarijski arhiv v Ljubljani). — Istega leta je poročal Peršić ordinarijatu tudi o delopustnem zvonjenju (»Feierabendgeläute«); kako, tega ne vem; najbrž je bil zoper zvonjenje.

Bettelmönch-Institut dem Lehramte und der Erziehung der Jugend ganz entgegengesetzte Pflichten von ihren Gliedern fordere».

Baš tako je mislila o frančiškanih tudi deželna vlada kranjska: »Das Institut der Mönchsorden ist zu bekannt, als daß es notwendig wäre, die Nutzbarkeit oder Schädlichkeit desselben in Absicht auf die Erziehung zu detaillieren . . . Es müssen Ausnahmen von der Regel sein, wenn Franciskaner den Geist, den sie als Mönche eingezogen haben, als Lehrer verleugnen, wenn sie, die in der Entfernung von der Gesellschaft den höchsten Grad der Vollkommenheit suchen, der Jugend die gesellschaftlichen Pflichten mit Achtung und Wärme einflößen sollen».

Peršič in frančiškani so znali brž, ko so bili vkup v Novem Mestu, s kom da imajo posla. Peršič ni, tako se zdi, prvo leto niti prisostvoval vsem izpitom, »um sich den schelen Blicken dieser sehr eifersüchtigen Mönche nicht auszusetzen«. Razmerje je bilo tako hladno, da je frančiškan-prefekt l. 1791. k razdelbi premij povabil prošta po enem²dijaku, ne po katerem učitelju ali sam. Peršič je že tedaj (septembra 1791) predlagal okrožnemu glavarju, naj mu pomaga dobiti nadzorstvo šol, a okrožni glavar mu ni ugodil.

Med tem pa so se na gimnaziji dogodile stvari, ki so Peršiču dale orožje v roke.

V šolskem letu 1789/90 je bil učenec novomeške gimnazije Štefan markeze Pietrigrassa, ki je imel tržaško štipendijo 60 fl.; sledečega leta ga ni bilo v Novem Mestu, marveč je bil na inženérski akademiji na Dunaju; proti koncu šolskega leta 1790/91 se je povrnil z Dunaja, hoteč v Novem Mestu študije nastaviti; tedaj sta mu pa prefekt gimnazije, frančiškan o. Alan Makovic, in profesor o. Kalist Weibl dala izpričevalo prvega reda, ki se je glasilo za leto 1790/91, torej za leto, ko Štefana Pietrigrasse vobče ni bilo na gimnaziji novomeški. S tem izpričevalom je Štefanova mati mesto stare, že izgubljene štipendije sinu v Trstu dobila novo štipendijo. Ta »falsum«

je prišel na dan ter sta bila frančiškana Makovic in Kalist Weibl z dvornim dopisom z dne 23. marca 1792 »nicht allein derb verwiesen, sondern auch zu allen Ehrenstellen ihres Ordens unfähig erklärt«¹⁴⁾.

A zadnji povod, da je prošt Peršić vstal zoper frančiškansko vodstvo gimnazije, je bil, se zdi, dogodek, ki se je pripetil o pustu l. 1792. Učenec tretjega (gramatikalnega) razreda Fran pl. Wiederkehr je poprosil prefekta o. Kastula Weibla in svojega profesorja o. Kalista Weibla, da bi mu bilo dovoljeno, s svojo gazdarico iti na bal; brata Weibl sta mu to sicer dovolila, a profesor Kalist mu je prepovedal plesati. »Ich aber tanzte auf das Zureden der Frau Kreiskommisärin Zollmann etwas deutsch und minuet«, je izpovedal, zaslišan o tem, Wiederkehr; »darüber ließ mir der P. Kalist Weibl öffentlich in der Schule durch den Familias unter einiger Verhöhnung beiläufig 8 oder vielleicht mehr Streiche mit der Rute geben«¹⁵⁾.

Peršić, ki je bil s komisarjem Zollmannom dobro znan, je sedaj 11. marca »zum allgemeinen Wohl« direktno dvoru poslal predstavko o nedostatkih frančiškanskega šolstva, zajedno pa tudi o sredstvih, kako bi se jim moglo odpomoči. To svojo predstavko je natančneje razjasnil z vlogo deželni vladi z dne 22. maja istega leta.

Prošt Peršić se je pritoževal, da frančiškani dajejo mladeži »schiefe Begriffe von der Religion und den Pflichten des Bürgers«, osobito je naglašal, da preko mere negujejo zaupanje v svetnike, zlasti frančiškanskega reda, ter iznašajo miracula, ki jih cerkev ni potrdila, da mladeži preveč vsiljujejo rožni venec, kakor da bi brezmiselno recitovanje molitev bilo bistvo kristjana in dobrega

¹⁴⁾ Arhiv dež. vlade, fasc. 81, 2670; ordin. arhiv. — Pietrigrassi so bili lastniki graščine »Pred malim dvorom« (Neuhof); prim. Hoffovo »Hist.-statistisches Gemälde vom Herz. Krain 1808, I. str. 15, II. 171.

O inženerski akademiji na Dunaju gl. n. pr. »Intelligenzblatt der Annalen der Literatur u. Kunst«, septembra 1803, št. 25 in 26.

¹⁵⁾ »Von Wiederkehr« v Ljubljani, gl. Hoffovo »Top.-stat. Gemälde« 1808, I. 121.

človeka, takisto križev pot, a na drugi strani da prezirajo izvestne stanove in mladeži ne uče, kako se z izvrševanjem dolžnosti more v vsakem stanu doseči blaženost kakor na tem tako na onem svetu; o svetotajstvu zakona da govore prezirno, kakor da človeku vzame nedolžnost, ter zamerijo mladeničem, ako si izberejo posvetnega svečenika za izpovednika; malomarne učence kaznujejo s slušanjem maš in molitvijo križnega pota — kar je protivno pravim pojmom verozakonskim in zajedno zdravi pedagogiki. Frančiškani greše, kaznujoč preostro, kakor je kaznoval Frana pl. Wiederkehra profesor o. Kalist Weibl, metodike verozakonske ne znajo, a za to uče mladež deklamovati govore v bombastičnem jeziku in z nenaravnim spakovanjem.

Na temelju teh činjenic je predlagal Peršić, da se o. Kalist Weibl, ki je poleg tega zapleten v »falsum«, odstrani od učiteljevanja ter se na njegovo mesto postavi njegov brat, tedanji prefekt o. Kastulus Weibl, a prefektura gimnazije in ravnateljstvo glavne šole naj se poveri kakemu novomeškemu kanoniku. Peršić predlaga za to mesto kanonika Josipa Sterbenca, ki zahvaljuje svojo izobrazbo generalnemu semenišču v Gradcu ter je z ozirom na neprikorno življenje in obširno znanje za ta posel najpripravnejši.

Na zadnje je naglasil Peršić, da bi mladež pridobila le tedaj, ako bi se vzgoja dala trem posvetnim svečnikom v roke, kar prepušča deželni vladi na pomišljanje; za ta slučaj se je obvezal Peršić s svojim kolegijem, da bi v sili supliral učitelje.

Okrožni urad, ki se je čutil užaljenim, ker je Peršić mimo njegove nadležnosti (kompetentnosti) svojo predstavko z dne 11. marca poslal direktno na Dunaj ter mu je svoje razjasnjenje z dne 22. maja izročil s prošnjo, naj jo odpošlje neotvorbjeno, se je izjavil proti Peršiću že v svojem mnenju z dne 16. aprila, češ, da ne zna, kam meri proš z izrazom »schiefe Begriffe von der Religion und Bürgerpflichten«, pri izpitih da je vse v redu, kaznjenje Frana Wiederkehra je že ukorbjeno, stvar s Kalistom

Weiblom že izvršena, a da predloženi kanonik Sterbenc brez velike škode dušebrižništva — in vendar je z ozirom na to on in kanonik Perušić bil izbran za to dostojanstvo — ne more biti prefekt in ravnatelj. Temu je dodal okrožni urad še dne 25. maja, ko je poslal deželni vladí razjasnjenje Peršičevo, da se o prigovoru Peršičevem radi metode ne more izjaviti, češ, da se prošt ozira le na svojo v Istri in Liburniji uvedeno metodo, o kateri tam ni nič znano — torej v Novem mestu nič niso znali o takozvani katehetični metodi — a da bi prošt težko vršil učiteljski posel »aus Mangel der deutschen und krainerischen Sprache«.

Knez nadškofijski ordinarijat je v svojem izveštju z dne 14. junija, podpisanim od nadškofa Mihaela samega, pristal povsem na predloge Peršičeve, »ohne alle vom Herrn Probst beigefügten Gründe gutzuheissen«, ter jih podprl z novimi razlogi s stališča dušebrižniških dolžnosti in šolskih sposobnosti posvetnega svečeništva, nadejajoč se očitno, da v Novem Mestu ne bode več dolgo frančiškanov »wegen Mangels an Ordensgliedern und wegen Mangels des Nachwuchses«.

Tudi deželna vlada, ki ji »od prošta navedene činjenice niso došle nenadno«, bi videla najraje, da bi država ne trpela več konventa v Novem Mestu in mu ne poverjevala vzgoje mladeži, ter se je dne 7. julija »im Zusammenhang der Gründe des Ordinariats und derjenigen, was schon von der Notwendigkeit, dem Einflusse der mannigfaltigen Schulgebrechen durch bessere Grundsätze und Beispiele entgegenzuwirken, gesagt wurde«, dvorni pisarni izjavila v smislu Peršičevega predloga, da se gimnazijska prefektura in ravnateljstvo glavne šole more poveriti kanoniku Josipu Sterbencu z zakonito odvisnostjo od okrožnega glavarja in deželnega študijskega konsesa brez plače iz študijskega fonda.

V smislu tega izveštja deželne vlade je bil z dopisom dvorne pisarne z dne 26. julija 1792 (Kressel!) kanonik Josip Sterbenc imenovan prefektom gimnazijskim in ravnateljem glavne šole ter je bilo odrejeno: »Solange das Gymnasium und die

Hauptschule dem Franziskanerinstitut anvertraut bleibt, muß sich die politische Aufsicht darauf beschränken, daß sie den von dem Probstem bemerkten schiefen Begriffen von der Religion und den Pflichten des Bürgers — okrožni urad je bil izjavil, da v tem oziru ni nič opazil — wie überhaupt jedem nachteiligen Einflusse auf die öffentliche Erziehung durch bessere Grundsätze und Beispiele entgegenrete«, a to se mora pričakovati od okrožnega urada in prošta, ki je za izpravnost verstva v svojem okrožju odgovoren¹⁶⁾; da se odpomore zlorabi kazni, si morajo frančiškani odslej za vsaki slučaj dobiti dovoljenje novega prefekta —, v težjih slučajih okrožnega glavarja.

Peršić je uspel, frančiškani so bili poraženi.

Zaman so rekurirali. Že tri dni prej nego je Strbenc bil imenovan prefektom, torej 23. julija 1792, je frančiškanski provincijal o. Anton Jevniker poslal na Dunaj prošnjo, naj se gimnazija i nadalje pusti frančiškanom ali se naj da stvar vsaj preiskati nepristranski komisiji. Dvorna pisarna ga je opozorila na odlok z dne 26. julija (to je, na že, izvršeno imenovanje Strbenca). Aprila leta 1793. so frančiškani novomeški obnovili rekurz; brata Kalist in Kastul Weibl sta celo šla na Dunaj, da bi cesarju dokazala svojo nedolžnost; zahtevali so frančiškani, naj se vse preišče »na licu mesta«. Toliko se jim je ugodilo, da je dvorna pisarna od deželne vlade zahtevala »mnenje«, a ker se je deželna vlada odločno izrekla proti obnovi preiskave, je bil frančiškanski novomeški konvent s svojo prošnjo odbit, prav tako kakor s ponovljenim rekurzom iz julija meseca 1793.

Iznova so rekurirali jeseni 1793, ko se je Strbenc zahvalil na prefekturi, a bili so zopet odkazani na odredbo z dne 26. julija 1792, »wobei es sein unabänderliches Bewenden hat« ter jim je z dvornim dopisom z dne 23. decembra 1793 bila zabranjena »alle weitere Behelligung ernstlich und mit Bezeigung des gerechten Unwillens seiner Majestät«.

¹⁶⁾ Beseda »prošt« je v dopisu deželne vlade okrožnemu uradu podčrtana.

Lahko si mislimo, kako je frančiškane dirnil odločni postopek Peršičev proti njihovemu zavodu, osobito ker Peršičev prednik prošt Jabačin v šolskih stvareh ni baš novotaril. Ne smemo se torej čuditi, da je frančiškanski kronist o. Kastul Weibl, misleč brez vsake sumnje na Peršiča, napisal te-le ostre besede: »1793., als die verderblichen irreligiösen Ideen französischer und anderer Freiheitsschwindler auch in unsern Gegenden bei den Gebildeten willkommene Aufnahme gefunden und mithin die Franziskaner als Gegner solcher Ansichten auch nicht mehr fähig erscheinen, die Jugend dem verkehrten Zeitgeiste gemäß zu erziehen«¹⁷⁾.

¹⁷⁾ Kastul Weibl, rojen v Novem Mestu 1741, pisec več verskih spisov (našteti so v Hoffovem »Hist.-topogr. Gemälde« II. 52—53) ter samostanske kronike od 1775 (1773 ?) do 1794; provincijal 1784, prefekt gimnazije od 1769—1775 in 1791/92 (zajedno i učitelj grškega jezika). Tri in dvajset let je deloval na šolskem polju, ko je prefekturo moral pustiti Strbencu, a učitelj je ostal dalje. Leta 1789. je bil radi tajnega dopisovanja z Rimom spoznan nesposobnim za mesto načelnika v redu; l. 1794. je prosil provincijal in vsa provincija, da bi se mu opustila ona kazen, a cesar prošnje ni uslišal. Provincijal Jevnikar je l. 1792. zatrjeval o njem, da se je, 23 let učeč razne stroke, v korist občinstva vedno odlikoval tako slavno, da mu niti protivniki niso mogli krajšati zaslužene hvale — in v istini Peršič sam ga je predlagal učiteljem i nadalje ter je deželna vlada pristala na ta predlog »bei seiner bekannten vielen Geschicklichkeit«. — Manj znamenit je bil njegov brat o. Kalist Weibl. Bil je učitelj 2. in 3. gramatikalnega razreda. Radi gori omenjenega »falsuma« je bil marca l. 1792. zajedno z Makovcem ostro kaznovan ter mu je bilo povedano, »diese gemilderte Strafe noch für Gnade anzusehen, maßen er sich durch dieses sein Verbrechen einer schweren Kriminalahndung schuldig gemacht hat«. Deželna vlada, uverjena, da on vsled tega ne more več učiteljevati »mit dem gebührenden Anstand«, je zahtevala od provincijala drugega sposobnega učitelja, a ga je na zadnje iz šolsko-didaktičnih ozirov pustila do konca šolskega leta. Potem je bil izprva namenjen za pomožnega duhovnika v Ribnici, a na njegovo prošnjo z dne 27. septembra 1792 je bil rešen tega mesta ter bil imenovan provizornim učiteljem na novomeški normalki (Kako to, da je v »Instanzkalender für das Herz. Krain 1793« o. Kalist učitelj 2. in 3. gramatikalnega razreda?) — na njegovo mesto na gimnaziji je provincijal predlagal o. Burkharda Krammerja iz Brežic. Vsled opetovanih prošenj se je z

Peršić in kanoniki.

Leta 1788. so bili v Novem Mestu sledeči kanoniki: Jenič Gregor, 72 let star; Tomo Vulović, 47 let star; Anton Mertl pl. Mitterberg, 47 let star; Fran Nikola Vermati de Vermersfeld, 40 let star.

Vse te kanonike je Peršić l. 1790. še našel v Novem Mestu. Za njegovega proštovanja je bil (1791?) kanonikom imenovan Anton Perušić, ki je prej bil »officii notarius et concionator ordinarius«, nadalje l. 1792. Jos. Strbenc, potem l. 1793. namesto Strbencu Mihael Hofman, a ko je l. 1796. resigniral Mertl, je prišel na njegovo mesto Juri Grahek, ki je bil brž Peršiću dodan kot »proparochus«. Ko je stari Jenič umrl, je bil (1798) na njegovo mesto izbran Fran Berneker — a takrat Peršić ni bil več prošt.

Sposobnih ljudij novi prošt med svojimi kanoniki baš ni našel. Jeniču so bile sile že l. 1788. »attritae et senio fractae«, Vulović je bil od Peršićevega prednika Jabačina kvalifikovan kot »ingenii tardi«, Mertl kot »ingenii infra mediocritatem«, Vermati sicer »docilis et flexibilis«, neumoren v izpovedovanju, a poln straha pred propovedovanjem in brez brige za nadaljnjo izobrazbo.

dvornim dekretom z dne 23. decembra 1793 Kalistu Weiblu in Alanu Makovcu »prezaslužena kazen iz milosti prizanesla« — češ, da je ta slučaj na njih bil prvi madež. Kalist je predstavljal tisti »falsum« kot »error« ter se je tako opravičeval: a) sopodpisujoč izpričevalo, je gledal samo na rede, ne na letnico (1791 namesto 1790!). b) zanesel se je na prefekta Makovca, ki je tudi sam mislil, da je dal izpričevalo le za končni izpit leta 1790., c) takoj potem je opozoril prefekta, naj popravi pregrešek, d) o. Alan Makovic je dal mater učenca pl. Pietragrassa poprositi, da popravi pogrešek sama, a bilo je prekasno, ker je markeza izpričevalo bila že v Trst odposlala. — To opravičevanje je stalo na jako slabi osnovi; o. Alan, ki je aprila 1792 bil v Ribnici, radi te »popustljivosti« za sebe niti ni prosil brez kaznosti. Senca je padla tudi na markezo in je bila tudi ukorjena. Leta 1794. je bil ex-frančiškan Alan Makovic upravitelj vikarijata Rovte v dekaniji Vrhniki. (Prim. »Izvestja« XIV. 14).

K tem pa si je izbral Peršić na novo jako sposobnega Perušiča (*valde boni ingenii, habet bonam docendi et catechizandi gratiam et plus quam sufficientem scientiam*) in darovitega Strbencu.

V šolskem letu 1792/93. je bil gimnazijski prefekt kanonik Josip Strbenc, a od l. 1793.—1808. Mihael Hoffmann.

Strbenc je bil gojenec generalnega semenišča v Gradcu; od tod ga je valjda poznal Peršić ter je Strbenc bil 22. januarja 1792 izbran novomeškim kanonikom, a avgusta istega leta že prefektom, še povsem mlad človek ¹⁸⁾.

Bil je Strbenc zelo delaven in sposoben človek; Peršić je hvalil njegovo neprikorno življenje, obširno znanje in govorniško izvežbanost; niti okrožni urad mu ni mogel odreči sposobnosti za prefekta in ravnatelja, frančiškani pa so naglašali le njegovo neizkušenost na šolskem polju.

Ko se je ponudil, da sprejme k dušebrižništvu tudi prefekturo in ravnateljstvo brezplačno, »vroče želeč, da bi po svojih silah doprinesel k blaginji države«, je deželna vlada pohvalila njegovo nesebičnost.

A težka je bila zadača Strbenčeva; voditi je imel učiteljski zbor, ki je vedno rekuriral proti njegovemu imenovanju, voditi

¹⁸⁾ Ordinarijat pravi dne 14. junija 1792 o njem, da je še »jako mlad ter jedva začel vršiti dušebrižništvo«, a frančiškanski provincijal ga imeuje julija istega leta »einen sehr jungen, erst vor kurzer Zeit aus dem Generalseminar zu Graz ausgetretenen Priester«. Po vsej priliki je bil v generalnem semenišču do l. 1790.; julija tega leta je prosil, da bi ga odpustili iz ljubljanskega cerkvenega okoliša. Tega Josipa Strbencu je ločiti od precej starejšega duhovnika Ivana Strbencu (*Strebenac*, »Sterbenac«). Bil je Ivan Strebenac leta 1788. »sacellanus in dominio Ruprechtshof, natus Taurii in Croatia«, takrat 41 let star, posvečen 1772; študiral je v Gradcu in na Dunaju. Prej je bil »Fridaci in Stiria per 6 annos« in je prišel na Dolenjsko pač l. 1788. Moral je pa tu kmalu umreti, zakaj dne 17. februarja 1795 poroča Peršić ordinarijatu, »daß Herr Sterbenaz, welcher in dem Katalog bei der Kirche St. Michael erscheint, schon vor ungefähr 7 Jahren von dieser Welt abgeschieden ist«. (Istotako nahajam repertorijsko opombo iz l. 1795.: »Sterbenaz ist vor ungefähr 7 Jahren gestorben«).

je imel šolo, koji je bil »direktor« okrožni glavar, pristaš frančiškanov. O harmoničnem delu tu ni bilo govora. Sredi leta sta brata Weibl ostavila Novo mesto, pismeno se oprostivši pri prefektu, a okrožni glavar je vladi o frančiškanih poročal povsem drugače nego prefekt, ker je imel o frančiškanih drugo mnenje nego ta-le¹⁹⁾.

Ob koncu leta se je Strbenc zahvalil na prefekturi in na kanonikatu ter je najprej prosil, da bi ga drugje nastavili, a pozneje, da bi ga odpustili iz ljubljanske vladikovine.

To je bil rezultat ostrega razpora med prefektom in frančiškani. Da je bil razpor oster, to nam svedočíjo frančiškani sami v svojem rekurzu z dne 26. oktobra 1793: »Die beste Ordnung wurde immer beibehalten, solange die Präfektur und Direktion unter der Aufsicht des löblichen Kreisamtes in den Händen eines Mannes vom nämlichen Orden war, zu welchem sich alle übrigen Lehrer bekennen; da man das Widrige, leider! im verflossenen Jahre zum Nachtheile der Jugend und mit Ärgernis des Publikums erfahren mußte«. Vlada je krivila frančiškane, zato jih je dvorni dopis z dne 23. decembra 1793 posvaril, »daß sie sich bei empfindlicher und für das ganze Konvent unausbleiblicher Ahndung nicht sollen beugehen lassen, höhere Anordnungen zu tadeln oder dagegen gehässige Gesinnungen zu verbreiten, sondern ihre Obliegenheit sowohl in Religions- als in übrigen Schulunterrichte nach richtigen Grundsätzen und ohne der Jugend und den Einwohnern schädliche Beispiele von persönlicher leidenschaftlichen Gehässigkeit zu geben...«

Iz globoke opreke med nazori prefekta in njegovih profesorjev si moramo tolmačiti dopis, ki je tega leta došel iz Novega Mesta ordinarijatu, tičoč se Strbenčevih »religions-widriger Sätze«²⁰⁾.

¹⁹⁾ »Die geheimen Berichte des Gymnasialdirektors und des Gymnasialpräfekten zu Neustadt! zeigen ganz offenbar von den Gesinnungen, welche der eine oder andere von den Mönchen hat«. (Arhiv deželne vlade, fasc. 80, 5979 ex 1793, 7. septembra).

²⁰⁾ »Mala et perversa principia religionis«, Vrhovec, op. cit.

Opirajoč se na okrožni urad in na meščanstvo, so frančiškani izjeli Strbenca. Toda varali so se, da bi s tem bila odstranjena tudi opasnost Peršičevih promemorij (provincijal Jevnikar je dejal, »daß das ganze Gesuch des Probstes nur auf Neckung, Kränkung und endliche Verdrängung der armen Religiösen abzielt«); zakaj tudi po Sterbencu prefektura ni pripadla njim.

Z dvornim dekretom z dne 13. decembra je bil prefektom imenovan katehet v Kranju Mihael Hoffmann. Takoj po resignaciji Strbenčevi (dopis je došel vladi 26. septembra) je ordinarijat javil vladi, da bi se izpraznjeno mesto moglo podeliti Hoffmannu; priporočil ga je bil posvečeni škof Mikolič. Uradno je bil l. 1788. ugodno kvalifikovan (»habet ingenium bonum, gratiam dicendi utcunque... continuat lectionem, non est dubium de sufficienti scientia«²¹⁾).

Peršiću in kapiteljnu je bil Hoffmann nepoznan. Kapitelj je hotel imeti kanonika, ki bi mogel družiti mesto propovednika s prefekturo, češ, brez tega ujeta bi kanoniki nikdar ne glasovali zanj.

Kanoniki novomeški so imeli do l. 1790. posebe plačane propovednike, a že l. 1789. (valjda po smrti prošta Jabačina) se je počelo razpravljati o tem, kako bi se to drugače uredilo, ter je v početku l. 1790. izišel predlog, naj glavne propovedi prevzame ali en kanonik, ali vsi, menjajoč se v tem poslu. Kanoniki so (marca) prigovarjali temu predlogu, sklicujoč se osobito na svojo starost in bolehavost; gubernij jim je ugodil (15. marca), uvažujoč njihove in od ordinarijata potrjene razloge, ter ustanovil, da njihov propovednik ostane »doch allezeit mit einem weit geringeren Gehalte, insolange, bis bei nächstfolgender Erledigung einer Chorherrenstelle mit der Wiederbesetzung auf ein zum Predigtamt taugliches Individuum der vorzügliche Bedacht wird genommen werden«.

²¹⁾ Kvalifikacije iz leta 1788. so vzete iz »Protocollum decanatum Archidioecesis Labacensis 1788 sub regimine Celssissimi ac Reverendissimi Dni Dni Archiepiscopi Labacensis« (Ljubljanski ordinarijski arhiv).

To pogajanje se je vršilo še pred imenovanjem Peršića proštom. Po proštovem predlogu si je kapitelj, ko je pač stvar že stala tako, ustanovil za »neizpremenljiv sostav«, da morata propovedovati dva najmlajša kanonika brez ozira na njune druge posle. Najbrž zato sposobni in jedva 40 let stari prejšnji propovednik Perušič je postal kanonik, a poleg Perušića je propovedoval v smislu tega statuta mladi Strbenc, že prej nego je postal prefekt.

Radovoljno se je poleg posla propovedovanja Strbenc ponudil za prefekta ter mu je bila izročena prefektura »združena z dušebrižništvom«.

Že po prvem letu svoje prefekture je Hoffmann prosil deželno vlado, »die Sache dahin einzuleiten, daß er von dem ordentlichen Predigeramte und von der Besuchung des Chors in jenen Fällen, wo selbe mit den Pflichten der Präfektur und der Normalschuldirektion unvereinbarlich wären, entbunden würde«. Deželna vlada je uvidela, da vsled te kombinacije poslov mora trpeti šola; zato je naložila ordinarijatu, »da einmal die Unzertrennlichkeit des Kanonikates und beider Schulämter aus ökonomischen Rücksichten entschieden ist, eine entsprechende Ausgleichung zu treffen«. Sedaj je ordinarijat vprašal prošta, kateri izmed kanonikov da bi mesto Hoffmanna prevzel posel propovedovanja in koliko se zлага prihajanje na kor s šolskimi posli. Deželna vlada in za njo ordinarijat sta torej bila na strani Hofmanovi.

A kapitelj novomeški je prosvedoval odločno proti nakani Hoffmannovi. V odgovoru ordinarijata z dne 17. decembra 1794 pravi Peršić, da se prefektura kot postranska dolžnost more zlagati z glavno dolžnostjo, dušebrižništvom, kakor je to vlada sama priznala, ko je l. 1792. izročila Strbencu oba šolska posla »vereinigt mit der Seelsorge«, ter zahteva, naj se Hoffmann zahvali na prefekturi in kanonikatu, ako neče vršiti obojne dolžnosti; kapitelj mu bode predlagal naslednika iz svoje srede ali izbral novega kanonika za oba posla, »einen geschickten Mann, den wir wirklich schon haben« (Perušić?).

Ordinarijat (generalni vikar Reigersfeld) je odločil 24. decembra, da naj se od leta 1795/96. menjajo vsi kanoniki v propovedovanju, deleži torej ta posel s Hoffmannom.

Na to so kanoniki dne 23. januarja 1795 uložili utok; Peršić in kanonik Perušić, ki je poleg Hoffmanna dosedaj propovedoval, nista podpisana. Reigersfeld je dne 5. februarja sicer odbil ta utok, »es wäre denn, daß Hofman sich bei seiner Wahl ausdrücklich verbindlich gemacht hätte, alle 3 Ämter zu vereinigen und noch Kraft genug besäße, seinem Versprechen genüge zu leisten«.

Kanoniki so po vsej priliki proti Hoffmannu imeli formalno pravo na svoji strani; v svojem utoku z dne 23. januarja 1795 so naglašali: »Beide diese Ämter, schon mit einander vereint, waren bei eröffnetem Konkurs um die durch H. Sterbenz erledigte Kanonikusstelle die ausdrückliche conditio sine qua non, zu deren Erfüllung sich Hoffmann in seinem Gesuch mit freiem Willen ausdrücklich verband«. Pred to činjenico se je očitno umikal ordinarijat; merodajna je valjda bila tudi starost in sposobnost kanonikov; zato je Reigersfeld dne 11. junija 1795 stvar rešil tako: »Da es nicht wohl tunlich ist, daß der beim Kollegiat Capitel einzuführende Wechsel im Predigeramte jetzt sogleich eingeführt werde, mag es bis Einrückung eines neuen Mitgliedes, wobei das Kollegiatstift auf die Geschicklichkeit zum Predigen vorzüglich wird bedachtnehmen müssen, beim dermaligen Stande der Sache verbleiben. Sollte aber einer der zweien jetzigen Prediger bei abnehmenden Kräften vom Predigen entledigt werden müssen, so wird ein Ordensmann zur Hilfe in Vorschlag zu bringen sein«.

Kanoniki nikakor niso bili zadovoljni z Hoffmannovim vedenjem; bil jim je preveč »neprijazen in mrtev, kar je njega ločilo od občevanja z ljudmi in ljudi od občevanja ž njim«.

S kanoniki ni mnogo občeval; tembolj se je brinil za šolo. »Er hat sich mit Kränkung seines eigenen und unseres Charakters und mit auffallender Bewunderung der ganzen Stadt-gemeinde herabgewürdigt und sich zum Kostgeber und Instruktor

der Schulknaben aufgestellt«, so zatrjevali kanoniki o njem ter mislili, da predpisi ne zahtevajo vsakdanjega nadzorovanja, »viel weniger den Lehrstunden nachteilige und wie wir verlässlich erfahren haben, den Lehrern eben darum lästige Schuluntersuchung«. Hoffmann je torej privatno učil mladeniče, kar se je ordinarijatu zdelo hvale vredno, ter je natanko nadziral šole²²).

Imel je brez sumnje Hofman svojstva, ki so bila povod predbacivanju »mrtvega značaja«; l. 1788. je bil uradno kvalifikovan tako: »Conversatur cum omnibus absque discrimine pro ratione officii, moribus est gravis...«

Hofman je bil Peršiču pač po duhu tuj. Kasnejše delo Hoffmannovo svedoči, da v njem ni bilo mnogo jožefinskega mišljenja. Poznejši ljubitelj samostanov in eksercij niti v mladih letih ni mogel biti povsem drug, dasi je leta 1791. (v »Viži sveto mašo slišati«, 50) učil: »Boljše je malo in dobro, kakor pa veliko in slabo moliti«. Zato Peršič in Hoffmann nista mogla skupaj delovati²³).

²²) Leta 1795. so Novomeščani prosili deželno vlado, naj se zabrani Hoffmannu, dajati dijakom hrano; dokazovali so, da je dajanje hrane meščanski zaslužek in osobita svoboščina; razen tega so naglašali troške za reparacije gimnazijskega poslopja, kontribucijski davek in nastanjanje vojaštva; nadalje so očitali prefektu, da se tako privatno občevanje prefekta ne zлага z njegovo službo, ki je merodajna pri klasifikaciji.

Okrožni urad je bil odločno zoper to prošnjo meščanstva, veleč med drugim, da je v Novem Mestu težko dobiti stanovanja, ker imovitejši ne jemljejo dijakov na hrano, a siromašnejšim pa roditelji ne marajo dati dece, ker pri takih deca stradajo in so slabo nadzirani; Hoffmannova briga za privatno poučevanje zasluži prej hvalo nego ukor, osobito ker v Novem Mestu nedostaje takih privatnih učiteljev. (Arhiv deželne vlade fasc. 45, 5449). Zato je bil utok meščanstva odbit z istodobnim naglašanjem »der Ungereintheit und Bosheit ihres Begehren«.

Istega leta 1795. se je Hofman pritoževal nad okrožnim šolskim komisarjem Schwarzem radi nezakonitega vmešavanja v novomeško gimnazijsko in normalno šolstvo. — Eno leto pozneje je mestno poglavarstvo poročalo »wegen Zurückhaltung der dortigen Gymnasialschüler von dem Besuch der Bälle, dann Abstellung der Ehren- und Schandbücher«.

²³) Leta 1788. je bil »Michael Hoffmann, cooperator secundarius Parochi Crainburgensis, natus Labaci, aetatis suae 34 annorum, ordinatus

Tudi iz formalnih vzrokov je moral Peršić biti proti Hoffmannu. Hoffmann je namreč s svojo prošnjo šel mimo svoje prve instance, kapiteljna. V počitnicah 1794 je prosil ordinarijat, da bi se mu dovolilo, teden dni (do 12. oktobra) radi prefekturskih poslov bivati v Ljubljani. To mu je bilo dovoljeno, a 29. oktobra je že vložil ono prošnjo pri vladi. Ta stranpotica je dakako užalila kanonike, kakor je razvidno iz njihovega utoka, kjer naglašajo kapiteljska autonomna prava proti vmešavanju ordinarijata (*»Jeder Kommunität bleiben ohne Verletzung der höheren Stellen die Rechte vorbehalten, ihre inneren An-*

sacerdos ad titulum Monasterii Landstraß Anno 1778... Habet ingenium bonum, gratiam dicendi utcumque, constitutionem corporis robustam, Graecii absolvit sua studia, continuat lectionem, non est dubium de Sufficienti Scientia... per 8 annos in variis Parochiis ut Subsidiarius et cooperator curam animarum exercet... mores habet bonos, conversatur cum omnibus absque discrimine pro ratione officii, moribus est gravis et populo acceptus... nihil de vitiis, nihil de naturalibus defectibus constat, de nullo scandalo quidquam constat, correptus non est. (Pro-tocollum.)

Iz Kranja je bil l. 1793. pozvan v Novo Mesto, kjer je bil kanonik-prefekt do leta 1808; po smrti (zadnjega) prošta Zierheima je bil tudi župnijski upravitelj. Ko so Francozi leta 1810. razpustili kapitelj, je bil umirovljen s 300 fl.; živeč na Gorenjskem, je osobito od l. 1818. do 1826. na mnogih krajih imel eksercicije; l. 1826., ko je bilo sveto leto, je dobil dovoljenje za eksercicije pri frančiškanih v Ljubljani ter želel do smrti ostati v samostanu, kjer je v istini takoj po eksercicijah umrl. (Cigler v uvodu »Eksercicij«, Koblar »Zgodovina cerkljanske fare« 114). V njegovi ostalini so se našli mali zapiski o rožnem vencu. Ednajst let po njegovi smrti je izdal misijonar Baraga »po pismih Mihaela Hoffmanna« knjigo »Perpomoček sveti rožni kranc Bogu in Mariji dopadljivo moliti« — Baraga, o katerem je Vraz l. 1838. dejal, da je slovenski narod najhuje mučil: »gore od sviju aga strašnom prětnjom žarkog pakla Federik Bar-aga«.

Cigler, ki je l. 1831. izdal njegove »Eksercicije«, pravi o njem, da je kot prefekt frančiškanske gimnazije »z velikim veseljem lepe, svete bukve bral, ktere so bile v klosterski bukvarnici shranjene, posebno življenje svetnikov, ki je popisano v bukvah Bollandistov (jezuitov iz mesta Antwerpen). — Začel je Hoffmann pisati tudi »Življenje svetnikov«, ki ga je končal Veriti.

gelegenheiten nach Gutbefinden und unter eigenem Einsehen ordnen zu können«).

V aferi sami je Peršič zavzemal dosti objektivno stališče (»Herr Probst benahm sich bei diesem hohen Auftrage so, wie es sein Amt von ihm als dem Oberhaupt eines versammelten Stiftes heischte, und teilte uns denselben capitulariter zur gemeinschaftlichen Beratung einfach mit«).

Utoka ni niti podpisal in v istini težko bi bilo misliti, da prijatelj šole, kakor je bil Peršič, podpiše ta izrek utoka z dne 23. januarja: »Schule und Privatinformationen unterrichten die Jugend allein, Predigten aber unterrichten die Jugend und das Volk zugleich«.

Sicer je Hoffmann zatrjeval, da je njegova prošnja merila na osvoboditev ne od propovedi nego od prefektуре, češ, da raje propoveduje sam vse propovedi, nego da bi nosil težko breme prefektуре, a kanoniki so videli v tem le prikrivanje istine.

Bilo je težko vladati kapitelj, ki so ga večni razpori nekoliko let kasneje pokopali, težko bi bilo pustiti propovedi kanonikom, ki za to niso imeli sposobnosti.

Peršičev padec (1797).

Če se je Peršič izza leta 1793 oziral po svoji okolici, mu pač ni bilo ugodno. Mesto je bilo v oblasti frančiškanov, okrožni urad na njihovi strani, vodstvo šol se mu je izmaknilo. Baš tega leta je tožil ordinarijatu o malomarnosti svojih kanonikov v vršenju dolžnosti in o »njih neuklonljivem vedenju nasproti svojemu predpostavljenemu proštu«, a njega je tožil okrožni komisar Makso pl. Pilpach »wegen einer bei Gelegenheit eines Spiels angetanen Beleidigung« ter se je Peršič za to moral zagovarjati²⁴⁾.

Razpor s kanonikom Hoffmannom, v katerem sta ordinarijat in deželna vlada bila na strani Hoffmannovi, ni bil tak, da bi mu očeval ugled v Ljubljani. V prosvedih proti Hoffmannu

²⁴⁾ Kako je ordinarijat to tožbo rešil, ne vem. Pilpach je urgiral odgovor na pritožbo.

so se nahajali jako ostri izrazi; predbacivala se mu je »Mat-
tigkeit des Geistes, seine Unfähigkeit und Untätigkeit«,
pa tudi »sein unfreundliches und totes Betragen, niedriger
Eigennutz, hämischer Eigensinn« ter se je poudarjalo, da je
»nemiren in trmast človek«. Tako pisanje proti drugu se je
zdelo ordinarijatu in vladi nedostojno ter je kapitelj za to bil
ukorjen (početkom l. 1795. — Ordinarijatski arhiv). Dasi
se Peršić ni identifikoval s kapiteljnom, vendar je morala pasti
senca tudi na njega.

Dne 30. aprila 1796 je zaprosil Peršić, naj bi se mu dal
novoizbrani kanonik Juri Grahek »in adiutorium in cura ani-
marum cum titulo proparochi«; skliceval se je pred vsem na
»circumstantias sanitatis« ter osobito, da »tot sibi adnexis ob-
ligationibus et officiosis sine uno adiutore in cura animarum
nec potest nec sibi fident solus satisfacere: habet enim in his
criminosis temporibus cum omnibus dicasteriis ad agendum et
correspondendum: cum officiosis in decanatu, cum tot propriis
parochis in Carniolia et Styria, cum subditis, cum iure patro-
nate, cum ratiotiniis tot ecclesiarum et cum quotidiana occu-
patione in capitaneatu circulari, a quo nunquam quies«
(okrožni urad!).

Že tu imamo »criminosa tempora«; po vsej priliki je to
vojska; radi vojske, mislim, ni bilo »a capitaneatu nunquam quies«.

Leta 1797. je prineslo Peršiću katastrofo.

Dne 21. novembra 1797 je cesar »über die Höchstdem-
selben eingeschickten Untersuchungsakten wider Persich zu ent-
schließen befunden, daß dieser Probst mit einer Pension von
600 fl., welche er von seinem Nachfolger in der Probstei zu
empfangen haben wird, in den Ruhestand versetzt werden soll«,
zajedno je ukazal, naj Peršić namah odide iz Novega Mesta
v Ljubljano ter da naj »auf dessen künftiges Betragen« pazita
nadškof in deželna vlada; naslednikom je bil z istim dopisom
dvorne pisarne imenovan baron Zierhaim.

Dne 6. decembra je deželna vlada o tem obvestila ordi-
narijat, dne 11. decembra ordinarijat Peršića.

Novi prošt Zierhaim je sicer vložil utok proti onemu nalogu, a dvorna pisarna ga je odbila dne 11. januarja 1798 ter je Zierhaim pristal i na ta uvet, »da mir die Probstei — tako je izjavil deželni vladi — von meinem allergnädigsten Monarchen unmittelbar anvertraut worden ist«²⁵⁾.

Med tem je tudi ex-prošt Peršić vložil prošnjo na cesarja, da bi mu dovolil živeti v Pazinu, kjer je bil njegov brat. Z dvornim remisom od 6. februvarja 1798 se je poslala prošnja z Dunaja v Ljubljano, da se deželna vlada o njej izjavi. Dne 17. februvarja je deželna vlada ordinarijat prosila izjave; generalni vikar Raigersfeld je dne 20. februvarja izjavil: »Genau unterrichtet von der Gesinnung des abwesenden Herrn Fürsterzbischofs habe ich die Ehre einer höchsten Landesstelle auf das durch ein Hofreiß vom 6. d. anverlangte Gutachten über das Begehren des in Ruhe gesetzten Neustädter Probsten Niklas Persich, sich in sein Vaterland nach Mitterburg begeben zu dürfen, gehorsamst zu versichern, daß es der Absicht, auf des genannten Probsten Betragen ein obachtames Auge zu haben, gar nicht entgegenstehe, daß er bis zu einer neuen Anstellung in Mitterburg verbleibe. Mitterburg hat einen würdigen Probsten zum geistlichen Vorsteher, welcher über die Aufführung des Niklas Persich dem Bischof von Triest, zu dessen Konzess diese Stadt gehört, gewiß die aufrichtigste Nachricht geben wird, und von diesem wird auf Verlangen eben auch ein unverfälschtes Zeugnis erfolgen können«.

V tem smislu je tudi deželna vlada poročala na Dunaj; predlog ordinarijata in deželne vlade je cesar z odredbo dvorne pisarne z dne 11. aprila 1798 odobril, a tudi ukazal, da se proštu pazinskemu naloži, »unter eigener Dafürhaltung und der strengsten Verantwortung keinesdings zu gestatten, daß sich benannter gewesener Probst

²⁵⁾ A še marca l. 1799. se je pritoževal Peršić pri deželni vladi, da dosle od svojega naslednika ni prejel nikake mirovine.

zu Neustädtl willkürlich von Mitterburg entfernen dürfe und überhaupt dessen Lebenswandel genau und gewissenhaft beobachten soll«. O tem je Raigersfeld Peršića obvestil dne 30. aprila 1798.

Zakaj je torej Peršić bil odstavljen? Novomeščani da so se pritoževali »radi njegovega vedenja venomer!« Pilpach se je pritoževal radi užalitve pri igri, v uradnih spisih je bil oster — vse to ide pod zaglavje izrazov »Betragen«, »Aufführung«, ki jih rabijo oblastva. I njega umirovljenje bi se moglo razumeti spričo take krivde, a nikakor ne ostrina, s katero se stavi pod nadzorstvo ter se releguje v Ljubljano, kasneje v Pazin.

Nekako ulogo je pri tem mogel igrati nered v gospodarskih stvareh.

Ob smrti prošta Jabačina so v uredbi prostiške imovine nastale zmešnjave. Peršić se je takrat branil podpisati predloženi mu reverz. Za temi stvarmi je trpel do konca²⁶⁾.

²⁶⁾ Našel se je »ovaduh«, ki je deželni vladi tožil, da v proštvih računih ni vse v redu. Zato mu je deželna vlada dne 25. junija 1794 ukazala, »verschiedene Anstände aufzuklären«.

Dne 4. marca 1794 se je izkazal prošt »über die Verwendung der beim Jos. Jabacin'schen Verlasse für die Pröbstei Neustadt auf 1594 fl. 59 kr. liquidirten, dagegen wegen Unzulänglichkeit des Verlasses lediglich mit 1205 fl. 13 kr. eingebrachten Forderungen«. Prošt se v svojih računih ni oziral na svoto od 225 fl. 51 kr., ki je bila kot »einbringliche Untertanenrückstände« vzeta v onih 1205 fl. 13 kr.; ta svoj postopek je opravičeval Peršić s tem, da je izkaz o onih zaostalinah podanikov prejel jedva maja 1794 »und bei Erhalten dessen hat es sich gezeigt, daß die Ausstände teils unrichtig, mehrerenteils aber, außer man würde die Untertanen aus dem Kontributionsstand setzen müssen, uneinbringlich; ich konnte daher diese Ausstände mit 225 fl. 51 kr. umsoweniger nur zu meinem Nachteile in Empfang verrechnen, da ich von deren Richtigkeit nicht gesichert war und maßen es sich nicht hoffen läßt, daß man, ohne den Ausständlern zu nahe zu treten, von diesen nur $\frac{1}{3}$ werde einbringen können«.

Peršić je v svojem izkazu iz marca navajal i večje svote za reparature, a ovaduh je očitno trdil, da je kapiteljska imovina, odkar je Peršić postal prošt, prišla na nič, kar je Peršić v svojem zagovoru zanikal. Proštova trditve, da ni vzel nič v račun, kar bi služilo njegovi osebni

Toda vsi ti neredi nam ne morejo biti zadostna razlaga za Peršičevo ostro kazen. Za take nerednosti ne bo nikdo interniran.

Že v začetku leta 1797. so tudi vojni dogodki vznemirili Novo Mesto. Prišlo je v mesto več vojaštva in Novomeščani so bili v zadregi, kako vojakom dobiti stanovišča. Vlada je proštijo odredila za bolnico. Zaman je bil utok; vlada je samo zagotavljala, da se bode vedno osobito pazilo, naj se le v skrajnjem slučaju za bolnico rabijo poslopja, ki so za dušebrižništvo

udobnosti in koristi, je potrdil tudi okrožni urad, kažoč, »daß die auf Reparation verwendete und ausgewiesene Summe 509 fl. 32³/₄ kr. nicht allein richtig verausgabt, sondern auch auf keine Voluptuaria oder unnotwendige Gebäuführungen verwendet worden sind«.

Fiskalni urad i prov. državno knjigovodstvo je izvedlo ta kalkül: Prošt Peršič je prejel iz Jabačinove mase brez ozira na zaostalino podanikov 979 fl. 22 kr., od tega je po Peršičevih računih odvzeti 729 fl. 22 kr., potem ostaje kolegijatu še vedno 250 fl.; »diese Summe aber hat der Probst binnen 14 Tagen dem Kollegiatstifte bar abzuführen und letzteres selbe bei der hiesigen Landschaft fruchtbringend anzulegen, auch das Kreisamt hierauf zu wachen und nötigenfalls mit verständlichen Zwangsmitteln zur besagten baren Absicht zu verhalten«.

A najkritičnejša bila je svota 225 fl. 51 kr. zaostaline podanikov. Premda je okrožni urad bil mnenja, naj se ta svota vobče pusti iz računa (»ist in den Ausständen durch verfllossene 8 Jahre nicht ein Kreuzer eingenomen worden und dieses zwar aus Unwissenheit und ermangelnder Kenntnis des Herrn Probst in Kanzlei- und Amtierungssachen, hatte dabei noch das Unglück durch zwei Jahre drei untätige Beamte gehabt zu haben, die von diesen Ausständen nichts wußten und sich um die Sache ihres Herrn gar nicht annahmen...«), ipak sta fiskalni urad in državno knjigovodstvo mislila, da se preko te svote ne more iti tako na dnevni red, ter sta vztrajala s svojo zahtevo, daß dem Kreisamte aus dem landrechtlich Jos. Jabacin'schen Inventarium vom 23. November 1789 der ganze Ausweis über den liquidierten Untertanenrückstand zur Revidierung und Untersuchung (vorgelegt werde?), inwieweit hierin etwas nach dem Tode des Jabacin von wem und mit wieviel eingebracht worden, wo sodann jenes, so etwa von dem jetzigen Probst oder dessen Beamten einkassiert oder doch einzubringen Hoffnung ist (abgeführt?), jenes dagegen, so wirklich als uneinbringlich befunden werden sollte, den Untertanen ausdrücklich nachzusehen, diese

potrebna. To je moglo vzrujati temperamentnega Peršiča tem bolj, ker so avstrijski vojaki postopali huje od sovražnikov, o kojih je mestna oblast poročala v Ljubljano, da so se vedli primerno (Vrhovec, op. cit. 158—161).

Pregreha Peršičeva je bila, mislim, politične narave. Ali je Peršič kot »Freiheitsschwindler« simpatizoval s Francozi? G. Iginijo Persich de Köstenheim, nečak sedanjega župana lovranskega, pripoveduje, da je Fran Nikola hotel preiti na protestantsko vero. (Prim. spodaj ob koncu razprave!)

Nachsicht ihnen verläßlich bekannt zu machen und in ihre Stiftsbüchel einzusehen kommt, damit sogestalt die jetzige vorgebliche Uneinbringlichkeit allerdings nur den Untertanen zugute kommt, dem jetzigen Probst aber und vorzüglich dem Pächter aber die Gelegenheit benommen werden kann, den Untertanen auf Abtragung jenes alten Rückstandes über kurz oder lang zu verhalten und so dies beitrage unter dem Deckmantel der Uneinbringlichkeit sich unbefugt . . .*

Deželna vlada je stvar rešila v smislu predloga fiskalnega urada in državnega knjigovodstva (3. junija 1795), a dakako dovolila proštu Peršiču nadaljnja pojasnila in opravičevanja.

Kako se je to dalje razvijalo, mi ni znano, a leta 1797., ko je pal Peršič, take krivnje zopet pomaljajo glavo.

Dvorni dopis z dne 21. novembra 1797, s kojim je bil Peršič umirovljen, je zajedno obvestil deželno vlado: Übrigens genehmigen seine k. k. Majestät die von der Untersuchungskommission laut ihrer Relation vom 4. Oktober . . . in Rücksicht auf die Berichtigung des Robotgeldes, Herstellung des verfallenen Mayerhofes und Bönificierung des aus dem Stiftswalde Paka genommenen Bauholzes gemachten Anträge . . .* Vsled tega je deželna vlada dne 6. decembra 1797 ukazala: »a) daß in Rücksicht auf den den Stiftsuntertanen zu ersetzenden 1790 jährigen halben Robotnachlaß mit 158 fl. dem Kapitel dessen schleunige Berichtigungsveranlassung gegeben wird, b) die Herstellung des zerfallen gelassenen Mayerhofes Paka auf Kosten des austretenden Herrn Probst Persich von Köstenheim eingeleitet, c) von dem nämlichen auch respectu des aus dem Stiftswalde Paka zu einem Privatgebäude genommenen Bauholzes entweder der von dem Zimmermeister mit Einschluß der Zufuhr angesetzte Schätzungswert mit 128 fl. eingebracht oder von dem Ex-Probst eine ordentliche Urkunde über die von diesem in seiner Verantwortung erklärte Stiftsmeinung, daß er den alten Teil dieses Privathauses für den Organisten auf immer widmen, den neuen aber in Bestand auslassen

V župnijskem arhivu tinjanskem v Istri — v Tinjanu je bil Peršić nekdanj župnik — se ob njegovem imenu nahaja opomba: »Da qui andò (Fr. Nic. Persich) per direttore dello studio a Graz, poi fatto abate infulato a Novomesto, rinunzio...« in tu stoji par besed v glagolici, ki pa jih dosle nisem mogel razgonetniti. Brez sumnje označujejo Peršičevo krivdo.

Peršić je padel ²⁷⁾.

§ 2.

Ex-prošt Peršić v Istri (1798—1802).

Še prej nego je Fran Nikola Peršić odšel v Istro (prve dni meseca aprila 1798), je prosil, »zur Berichtigung seiner Rechnungen sich auf einen Monat nach Neustadtl begeben zu dürfen«, a sledečega leta je izveščal deželni vladi »in Hinsicht der ihm aufgetragenen Inventarialberichtigung und von ihm ansprechenden Rückvergütung der den Neustädter Kanonikern ex proprio bezahlten 900 fl.«; leta 1800. je pojasnjeval vladi »Interkalarrechnungsanstände« ter pisal »in Hinsicht eines bei der Probstei Neustadtl über gelegte Interkalar-Rechnungen zu suchen habenden Rechnungsverstoßbetrages von 1318 fl. 23 ¹/₂ kr.,« takisto l. 1801. »in Hinsicht der von ihm an den dortigen Interkalar-Einkünften noch machende Forderungen«.

Tržaški ordinarijat je javil maja l. 1798: »Anstände über den gestatteten Aufenthalt des Exprobstes zu Mitterburg gegen Dafürhaftung des dortigen Probsten«. Ti pomisleki tržaškega ordinarijata sigurno niso potekli iz sumnje o zanesljivosti pa-

und den Zins der Kirche zufallen lassen wolle, abverlangt werden wolle. Infolge dessen Kapitel nicht allein die Berichtigung dieser entschiedenen Entschädigungen, sondern auch die Richtigstellung des probstlichen Inventariums so schleunig als möglich einzuleiten und über den Erfolg die Anzeige zu machen«.

²⁷⁾ Kako si je razjasniti izraz ordinarijata, naj bode Peršić v Pazinu »bis zu seiner weiteren Anstellung«? Nadškof Brigido je očitno do konca ostal Peršiću naklonjen, kakor se to vidi iz besed Raigersfeldovih »genau unterrichtet von der Gesinnung des Fürsterzbischofs«.

zinskega dekana; okoli 1. avgusta istega leta je Simon Bevilacqua, svečenik v Lovranu, tožil pazinskega prošta »wegen seiner anstößigen Handlungen und Vernachlässigung aufhabender geistiger Amtspflichten«, a tržaški ordinarijat je izjavil, da je pritožba povsem neosnovana.

Ako je torej ordinarijat ipak imel pomisleke radi bivanja ex-prošta v Pazinu, so izvirali bržčas iz bojazni, da bi ex-prošt ne slušal svojega brata; za to je izjavil Fran Nikola maja 1798 deželni vladi kranjski, »sich in der Bestimmung seines Aufenthaltsortes jederzeit nach dem Willen seines Herrn Bruders, des Probstens zu Mitterburg fügen zu wollen«.

Sredi julija 1801 je prosil ex-prošt Fran Nikola »um Entbindung der ihm auferlegten Strafe«. Prošnji se je ugodilo z dvornim dopisom z dne 30. decembra 1801 (»Aufhebung der Aufsicht über den gewesenen Probstens zu Neustädtl Persich«); v Ljubljano je odlok došel 12. januarja 1802, dalje je bil odpravljen 17. januarja.

A Fran Nikola Peršić ni dolgo več užival svobode; zakaj že 20. oktobra istega leta 1802. je umrl v Lovranu »ex-prošt novomeški Fran Peršić«.

Dne 12. septembra, torej nekoliko tednov pred svojo smrtjo, je bil oženil »de licentia legitimi parochi« v Lovranu svojega nečaka Pija, a poldrugo leto ga je kril že hladni grob, ko je njemu in bratu Nikoli Franu posvetil svojo gramatiko Nikola Belinić.

V smislu njegove oporoke, de dato 25. maja 1801 v Lovranu, se služi vsako leto dne 21. septembra in 21. oktobra v Lovranu maša za Frana Nikolo, ena torej na njegov rojstni dan, a druga na dan pogreba.

§ 3.

Peršićev razvoj.

Lovrančan Fran Nikola Peršić je bil dne 7. septembra 1774 na graškem vseučilišču promoviran doktorjem bogoslovja. Izpeti

za doktorat je polagal izza l. 1772. ter je bil junija 1773 že baccalaureus.

Na vseučilišču graškem je slušal samo »praelectiones theologiae dogmaticae« ter se l. 1772/73. imenuje »in II. annum auditor«; v Gradec je torej najbrž došel l. 1771.

To je bila doba, ko se je že vse pripravljalo, da izpodkoplje sostav jezuitskega reda. Že leta 1760. so bili dirnili v jezuitski značaj graške univerze: rektor je sicer še bil jezuit, takisto kancelar in učilo je na teološki fakulteti še 7 jezuitov, a zajedno so jim po izrecnem ukazu cesarice bili pridruženi tudi drugi redovi, avguštinci in dominikanci, namreč avguštinec Cortino in dominikanec Dichanicz²⁸⁾, ter so bili obvezani, prisostvovati vsem izpitom. Jezuiti so seveda prosvedovali proti takemu kršenju svojih pravic, a cesarica jim je dala izbirati, da se ali uklonijo reformam ali ostavijo univerzo; jezuiti so si izvolili prvo.

Naš Peršić je bil torej že vzgojen pod avspicijami Terezijansko - jožefinskih reform »in publico-ecclesiasticis« ter je doktorat polagal v dobi, ko je na Dunaju grof Pergen težko obtoževal učni sostav jezuitski, očitajoč jezuitom, da uče verozakon mehanično brez ozira na »pravo moralo, državljansko krepost«, da je njihova poetika in retorika samo »mechanisches Zusammenlesen schwülstiger Figuren«, v dobi, ko so se ob gornji Muri pojavljali močni protestantsko-verski nemiri²⁹⁾.

V šolskem letu 1773/74, ko je Peršić doktoriral, je bil rektor univerze zadnjikrat jezuit, namreč Bardarini, a ta na izpite ni vplival, ker je pri njih predsedoval ravnatelj bogoslovnih študij, jožefinski prosvetljeni Fran de Paula Tomičić; med profesorji pa ni bilo več niti enega jezuita.

Po doktoratu je Fran Nikola, »per concursum« dobil profesuro moralke na Reki ter je zavzemal to mesto dve leti, do ukinjenja reških bogoslovnih študij.

²⁸⁾ Zschokke, Die theol. Studien etc. 18, 26.

²⁹⁾ Ilwof, Der Protestantismus in Steiermark, Kärnten und Krain etc (Graz 1900), str. 222 sl.

Pozneje je deloval po raznih krajih Istre, odlikujoč se »optimis ac puris principiis in tradenda doctrina infantibus«. Natančneje hočem to njegovo delovanje opisati v »Radu« jugoslovanske akademije. Tu naj le poudarim, kako se je navdušil l. 1784. za postojnskega okrožnega glavarja Edlinga, ki je tega leta pohodil tudi isterski del svojega okrožja. In valjda je baš ta Edling, ki je bil pozvan k notranjeavstrijski vladi v Gradec za šolskega poročevalca, spravlil isterskega svojega znanca v graško generalno semenišče za podravnatelja.

* * *

Za rektorja Luniačka baš pred prihodom Persičevim (l. 1787) se je pripetila afera, ki je kaj značilna za to torišče Persičevega delovanja.

Dne 6. junija tega leta je sekovski škof Josip Adam grof Arko obvestil gubernij, da je dne 4. junija konsistorij v njegovi prisotnosti držal izpit z goriškimi ordinandi generalnega semenišča, ki so ga prosili posvetitve, namreč z ordinandi: Andriani Josip, Čebul Andrej, Fabiani Stjepan, Glaser Matija, Gathej Jakob, Karničnik Ivan, Marinić Luka, Marušić Štefan, Matevžić Stjepan, Mlaker Vitus, Mocenigo Anton, Prvajne Ivan, Račić Gregor, Raiz Matej, Žigur Ivan³⁰⁾, a nekateri izmed njih da so dajali odgovore, »welche höchst anstößig und meistens religionswidrig sind«; tako je jeden izjavil, da ni podedovanega greha, ter dodal, da tako mislijo vsi njegovi kolegi; na vprašanje, če je treba moliti brevir, je odgovoril Rajc: brevir ni molitev, ker ni vzvišenje duše k Bogu, niti ni prikladen sedanjim potrebam in razmeram.

Rektor Luniaček, čuteč se dolžnim, »bedeti nad dobrim glasom svojih gojencev, nad svojo in celega zavoda častjo«, je izjavil, da priobčenih odgovorov ne smatra »für höchst anstößig und religionswidrig«, temveč je dokazoval, da so alumni,

³⁰⁾ Orožen Ign., Das Bistum und die Diözese Lavant, VIII. 436. — Novine »Glas« (Gorica) v broju z dne 16. januarja 1874 nimajo Glaserja. Vendar glej Luniačkove »Aktenstücke etc.«

ako se loči bitno od nebitnega, odgovarjali »in einem gewissen Sinne richtig«.

Dvorna pisarna je priznala samo, da je pet ordinandov dalo »teils voreilige, unzweckmäßige, auf die ihnen vorlegten Fragen nicht passende und teils unbestimmte und unverständliche Antworten«; zato je cesar ukazal, da se mora teh pet alumnov, ki so odgovorili »unzweckmäßig und zweideutig«, namreč Marinič, Andriani, Marušič, Reiz in Račič, za eno leto vzeti nazaj v generalno⁸¹ semenišče; »najneprimerneje in najdvoumneje« očevidno so odgovarjali Marušič, Marinič in Reiz; drugih deset gojencev goriške vladikovine se je moralo takoj še enkrat izprašati.

Cesar je v tej stvari stal na strani generalnega semenišča; zato je Luniačku dal izreči najvišje zadovoljstvo »über sein bei dieser ganzen Angelegenheit bewiesenes anständiges Benehmen«⁸¹).

Kandidati so svoje odgovore dali, kakor je dokazoval šef graškega gubernija grof Sauer, zapeljani po »dveh slabih brošurah« učitelja cerkvenega prava Neupauera; ipak se zdi čudno, da so tako svobodoumno odgovarjali baš alumni goriški. Ali to ni kažipot, da jih je na to radikalno stran zvedel vpliv Tomičiča, Polanca, Peršičevih in njihovih zemljakov?⁸²).

Vrstnik Tomičičev, drug Luniačku, Neupaueru itd. je moral biti pač odločen jožefinec in s tem protivnik »samostanski stranki« v cerkvi.

V generalnem semenišču je bil Peršič na svojem mestu. Tisti, ki so ga dvignili — škof Edling, nadškof Brigido, cesar Jožef II. — so mu bili vzor. Predgovori katekizmov, ki jih je

⁸¹) Aktenstücke zur Geschichte der Verfolgung einiger Zöglinge aus dem k. k. Seminarium zu Graz von dem fürstbischöfl. Konsistorium daselbst. Ein Beytrag zur J. Oest. Kirchengeschichte. Frankfurt 1790.

⁸²) Izmed navedenih alumnov je bil Gregor Račič l. 1793/94 kaplan v Selcih, železniške dekanije na Kranjskem. — V Selnici nad Mariborom je bil od 1802 – 1825 župnik Ivan Karničnik (Orožen, Das Bisthum etc. I. 46). Neki Pervajne se imenuje v Kopitar-Zupanovi korespondenci katehet v Celju. O Čebulu gl. »Časopis za zgod. in narodopisje«. I. 131.

izdal za Istro v dobi svojega viceravnateljstva (1789), so polni hvale tem možem in polni slave jožefinski prosvetljenosti. »Sovrani voleri di Giuseppe II.,« »umanita« to jim daje obilježje.

Iz tega jožefinskega ozračja je prišel Peršić v zakotje dolensko, v »global«. Začel je boj, a v tem boju je končno padel.

Treba se nam je samo spomniti, kako se je afëra goriških bogoslovcev v Gradcu (»na škodo časti semenišča«) razširila po vsem mestu in še dalje (»deloma nalašč«) ter so bili oni bogoslovci, kakor se je poročalo z vseh strani, vsej Notranji Avstriji »zum Spott, dem Volke verhaßt« ter smatrani za prave krivoverce in razkolnike. Spričo tega se ne bi čudili, če je malo mestece dolensko može kakor Strbenca in Peršića imelo za krivoverce. Ako so oblastva še v Gradcu postopala obzirno z javnim mnenjem, toliko umljiveje nam je, da so tudi v Novem Mestu gledala na javni mir³³⁾.

Peršić, živeč v oddaljenem dolenskem mestecu, je prezrl, da se je svet od Jožefove smrti močno obrnil ter iz strahu pred velikimi prevrati krenil zopet v konservativno strujo. To je bila zmota, ki se je maščevala. Slabo plačilo sta dobila Tomičić in Peršić od jožefinske države, kateri sta služila tako vneto in tako verno.

Istersko-hrvatskemu piscu se je priznavala sposobnost »kranjskega jezika«. To je zopet zgled, da takrat še ni bilo strogo ločenih dveh narodov.

Dodatek.

Št. I.

Tu hočem navesti prošnjo Frana Nikole Peršića za proštijo v Novem Mestu, da se iz nje razvidi tudi nemška ortografija; datovana je prošnja »Grätz den 27: Julius 1790« ter se glasi:

³³⁾ Vodnikove »Novice« so pisale dne 24. februvarja 1798: Enajsti dan sta naš škof baron Raigersfeld inu deželni svetovavec baron Lihtenberg-Janežić noviga prošta v Novim mestu nastavljala; on se imenuje gospod Karl Rudolf Zierheim... Novomestjani so bili posebno zraven veseli.

Euere Majestät!

Unterzeichneter Bittet um gnädige Verleihung der durch Todtfall des Probstes Jabazin in Erledigung gediehenen geprobsteten Pfarre zu Neustädtl in Herzogthum Krain in Erzbisthum Laibach Mit der Vollsten Zuversicht (z ?) auf die Höchste gnade, Euer Majestät Unterstützt selber sein Gesuch mit folgenden Beweggründen:

1mo: hat er sich auf die theologischen Wissenschaften mit einem Erfolg verwendet, daß er ut *A*: über das Befunden ward den gradum Doctoratus zu erhalten, und ward ihm nachher per Concursum die Stelle eines öffentlichen Lehrers der Moral zu Fiume Verliehen, welche Stelle er auch durch zwey Jahre, und Bis zu Reducierung des dortigen Studii Behaubtet.

2do: hat er in Istrien durch eilf Jahre als Pfarrer, und zugleich durch 5. Jahre als Dechant, und Consistorialis zu Mitterburg Dienste geleistet, und Beweisen die Beilagen *B*: et *C*: daß solches mit allseitiger Voller zufriedenheit geschah.

3tio: zum Besten der Liburnischen Unterthanen Euerer Majestet hat er den allgemeinen eingeführten Katechismus in die illyrische Sprache übersetzt, und sich hierdurch die gnädigste Verheißung einer gelegentlichlichen Bedachtnehmung ut *D*: erworben.

4to: ward ihm wegen einer auf eigene Kosten unternommenen Reise nach Istrien, und alldort gemachten ersten Belehrung der Seelsorger im Katechisischen Fache Sub *E*: neuerdings die höchste Zufriedenheit (z ?) Bezeigt. Endlich, und

5to: hat selber das Amt eines Vicerector in hiesigen general Seminarium durch drey Jahre auf sich gehabt, und würde in Ermangelung einer fernen weiten Beförderung Bey nun erfolgender Aufhebung dieses Institutes dem Religionsfonde zur Last fallen.

Št. 2.

A.

Predstavka Peršićeva z dne 11. marca 1792 se je glasila:

Hochlöbliche königliche Hofkanzlei!

Unterzeichneter glaubt es seiner Pflicht zu sein, der höchsten Hofstelle folgendes vorzustellen,

a) daß er mit vielem Herzleid bei verschiedenen Prüfungen an dem hierortigen Gymnasium wahrgenommen, daß der Jugend sehr schiefe Begriffe von der Religion und den Pflichten des Bürgers eingeflößt werden. Den Rosenkranz in den Tag hinein recitieren, heißt der beste Christ und Mensch sein,

b) daß die P. Franciskaner, welche hierorts die Schulen versehen, der allerhöchsten Vorschrift zuwider, den geringsten Schein einer Vergehung sehr hart ahnden; so strafen sie den Franz von Wiederkehr, der ihrem eigenen Geständnis nach Kopf und Verwendung hat, — mit 15 Streichen ab, weil er auf Befehl seines Kostherrn ohne Vorwissen seines Lehrers einen in der Stadt allgemein besuchten Tanzsaal betrat und mit den angesehensten Personen sich unterhielt.

Diesen Übeln und allen weiteren Folgen zu steuern, unterfängt Unterzeichneter vorzuschlagen:

1. daß der Lehrer der zweiten und dritten Grammatikklasse P. Kalist Weibl seines Lehramtes entsetzt und nach Gutbefinden des Erzbischofs zu Laibach in der Seelsorge verwendet werde, da er nebst obiger vorschriftswidriger Bestrafung einem Gerüchte nach einem falsum verflochten sei;

2. daß statt seiner der gegenwärtige Präfekt P. Kastulus Weibl, welcher unter Josef II. für alle Dienste unfähig erklärt wurde, das Lehramt bekleide;

3. daß das Amt eines Gymnasialpräfekten und Directors der Hauptschule an einen Kanonikus des Kollegiatstiftes unentgeltlich übertragen werde, wozu er den Kanoniker Jos. Sterbenz vorschlägt, der seine Bildung dem Generalseminar zu Graz zu verdanken hat und in Rücksicht seines unsträflichen Wandels und ausgebreiteten Kenntnisse die größte Geschicklichkeit hat. P. Regalat Maschitsch, jetziger Direktor der Hauptschule, der ohnehin kränkelt, kann im Konvente zur Aushilfe bleiben oder anderswo als Direktor verwendet werden.

Unter diesen Umständen verpflichtet sich Unterzeichneter gemeinschaftlich mit dem löb. Kreisamte allen Prüfungen beizuwohnen und nachzusehen, welches letztere er, um sich den schelen Blicken dieser sehr eifersüchtigen Mönche nicht auszusetzen, unterließ. Unterzeichneter tröstet sich mit der gnädigsten Gewährung seiner Bitte. (Arhiv deželne vlade v Ljubljani, fasc. 81, 5597).

B.

Pojasnilo Peršičevo z dne 22. maja 1792 se glasi:

Unterzeichneter fleht die hochlöbliche Ländeshauptmannschaft gehorsamst um Vergebung, daß er auf die unter 25. April an ihn gnädigst erlassenen 3 Punkte binnen 3 Tagen nicht beantwortete. Die Beilegung und Berichtigung notwendiger Familienschäfte rief ihn in sein Vaterland, wohin er sich mit Genehmigung des erzbischöflichen Ordinariates begab. (Deželna vlada je vprašala 1. »was er unter schiefen Begriffen von der Religion und den Pflichten des Bürgers verstehe«, 2. »was für einzelne Fälle er anführen könne, daß solche Begriffe dort gelehrt worden sind« in 3. izjavo, da Strbenc sprejme mesto ...)

Unterzeichneter wagt es kaum umständlich zu berühren, was für einen allmächtigen und unverkennbaren Einfluß eine weise dem aufkeimenden Bürger eingedrückte Erziehung auf den Charakter seines ganzen übrigen Lebens habe. Zu einleuchtend ist es, daß eine der zarten Seele des Knaben- und Jünglingsalters gegebene wohl überdachte Anleitung, Festigkeit des Charakters, Liebe zur Tugend und dem Vaterlande, freudigen Gehorsam gegen den Landesfürsten und seiner Mitarbeiter, hellsehende Staatsdiener, liebe- und duldungsvolle Religionslehrer, rastlose Ökonomen, unbezwingbare Vaterlandsverteidiger und echte Verehrer eines Gottes hoffen lasse. Ob so etwas die Franziskanererziehung hervorzubringen vermochte, zweifelt Unterzeichneter billig, er zieht niemanden durch; denn jeder, er sei noch so verummumt, ist sein Mitmensch und machet den gegründetsten Anspruch auf Schonung: aber Kumba (?) das einst blühende und neidenswerte Reich trete auf und zeige die schrecklichen Wunden, welche ihm die Franciskanererziehung so unbarmherzig schlug. Unterzeichneter stellt es nicht in Abrede, daß die Franciskaner vortreffliche Männer ihres Ordens aufzuweisen haben, daß auch aus Jünglingen, die ihren Unterricht genossen, tadellose Staatsbürger geworden sind: doch dieses (hier lege jeder die Hand ans Herz und horche) setzt die gänzliche Ablegung der Maximen voraus, die man von ihnen hatte, und jenes spricht geradezu wider sie; denn nur zu oft mußten dergleichen biedere Männer die schwere Hand ihrer gereizten Brüder bitter fühlen, und mit banger Sehnsucht nach dem Augenblicke ihre matten Hände ringen, wo Landesväter teils durch weise Vorschriften, teils durch eigene Erfahrung belehrt, es einsahen, daß nur arbeitsame, zufriedene und gehorsame Bürger einen gottgefälligen und die Menschheit beglückenden Staat zu bilden vermögen.

1. Fragepunkt: zu den schiefen Begriffen von der Religion und der Pflichten des Bürgers zählt er: wenn man den Heiligen mehr zueignet, als es billig geschehen darf und folglich Gott sich nicht so denkt, wie ihn Natur und Offenbarung uns vormalt: wenn fromme Menschen-erfindungen den Religionspflichten an die Seite gesetzt, und von der Kirche nicht gutgeheißene Mirakel ausgekramt: wenn der Mensch das erhabenste Geschöpf Gottes hieniden unter seine Würde herabgesetzt, in der Unwissenheit dessen gelassen wird, wodurch er als Weltbürger seinem Vaterlande dienen, und ohne auf gewisse Stände der Welt schele Blicke zu werfen, es für wahr halten sollte, daß den Menschen jede gewissenhafte Erfüllung der Standespflichten ohne Unterschied hier und jenseits des Grabes Glückseligkeit einernnten lasse.

Zweite Frage: A. Pater Alanus empfahl bei den im verfloßenen Jahre abgehaltenen catechetischen Unterricht oft eine besondere Verehrung der Heiligen seines Ordens, unterhielt die Jugend mit Erzählungen

ihrer Wunder und wunderlichen Eigenschaften, wobei er den H. Alexius nicht vergaß. Ein Gleiches tat und erlaubte sich der Lehrer P. Calistus. Unterzeichneter läßt sich in eine umständliche Bestimmung, worin die Verehrung der Heiligen zu setzen sei, gar nicht ein; soviel darf er doch sagen, daß alle Heiligen ohne Unterschied uns allen schnlichst das wünschen, was sie jeder in seinem Stande erreichten.

B. Den Rosenkranz und Kreuzweg dringt man ihnen zu sehr auf. Der Pöbel, welcher es nun schon einmal gewöhnt ist, mag immerhin Gott vorzählen, wieviel er bettete; immerhin mit dem Unser Vater, und Ave Maria den Unendlichen bitten, ihm danken, und fürbitten und die Heiligen anrufen: aber Erzieher sollten dieses Gebet im wahren Lichte der Jugend zeigen und den Kreuzweg, der durch viele oft unüberlegte Vorstellungen dem Weisen zum Skandal und dem Kurzsichtigen zur Gelegenheit wird, sich die materialsten Begriffe von der geistigen Religion Jesu und der Absicht seines Leidens zu machen, ohne begrenzte Erklärung nimmermehr geradezu empfehlen.

C. Einer alten Gewohnheit zufolge bestrafen die Franciskanerlehrer nachlässige Jünglinge mit Messhören und Kreuzwegbeten. Wie weit gefehlt: Messhören und Kreuzwegbeten sollen Religionshandlungen sein und die dictiert man ihnen zur Strafe? Elender Begriff von der Religion! sie sollen Bedürfnis des Herzens, die größte Wonne des Menschen, nicht aber ein gezwungenes Ding sein; welches ohnehin die schädliche Wirkung hat, daß allerlei Jünglinge, da sie wider ihren Willen beten, und den Religionshandlungen beiwohnen müssen, zerstreut, material, heuchlerisch beten und nach und nach die Ehrebetung gegen das Gebet und Gott verlieren.

D. Von dem h. Sakramente der Ehe spricht man nicht zu katholisch: man schildert diesen Stand mit häßlichen Farben ab, als raubte er jenem, der ihn antritt, seine Unschuld. Unterzeichneter glaubt berechtigt zu sein, von jedem es zu fordern, daß er die Ehe als einen wichtigen bürgerlichen Kontrakt, noch mehr als ein h. Sakrament in Ehren halte.

E. Man deutet es den Jünglingen, welche Weltpriester zu Beichtvätern sich wählen, sehr übel aus. Unterzeichneter findet unter den hiesigen Weltpriestern keinen Castulus, der die allerhöchsten Hofverordnungen, wie er es vor nicht zu langer Zeit tat, gering schätzte. Die Sache war beim Weiland J. A. Gubernio aufs Tapet gebracht.

F. Die Methode, die Religionswahrheiten der Jugend beizubringen, ist seicht. Unterzeichneter, den 1789 der Hof durchs J. A. Gubernium als Kommissär nach Liburnien und Istrien die dortige Geistlichkeit in der sokratischen Lehrart zu unterweisen beorderte und dessen sowohl kleinen als großen illyrischen Katechismus zum Gebrauche vorschrieb, muß

gestehen, daß die Professoren der lateinischen Schulen in diesem Stücke noch viel zu weit zurück sind.

G. Man lehret die Jugend eine unausstehliche Art, ihre oratorischen Ausarbeitungen vorzutragen. Vor Scham und Mitleid schloß der Unterzeichnete seine Augen, als er den hoffnungsvollen Jüngling Politschanski in einer ekelhaften Grimassen- und Nasensprache seine verblühte Rede hersagen hörte und sah. Die beigeschlossene Rede sub 1/, welche die Franciskaner als ein Meisterstück ihrer oratorischen Entbindung dem hierortigen Kreismate zum Staunen vorlegten, mag zum Beweise dienen, wie traurig es hier um die Rhetorik aussieht.

// Ist wohl folgendes dem höchstseligen Kaiser Leopold II. gemachtes und ans Kastrum geheftetes Kronographikon auszurühmen Protector tutorque tuus vivere desivit: Ingemisce religio? Auch an König Franz glaubt die Religion ihren Protector und tutor, sowie an Kaiser Leopold und seinen Vorgänger mit Recht zu finden.

Unterzeichneter reichte den Vorschlag unmittelbar bei Hof nicht aus Mißtrauen zur ersten Instanz, sondern darum ein, weil er schon im September des vorigen Jahres aus dem Munde derjenigen, bei dem der erste Schritt zu machen wäre, es hatte, daß sich derselbe zur Genehmigung des Vorschlages unmöglich bequemen lasse. Umsoweniger wird die hochlöbliche Landeshauptmannschaft Unterzeichnetem es verargen, da er weder für sich noch für seine Kanoniker einträgliche Würden oder mächtige Freunde suchte, sondern vielmehr die Zahl seiner Feinde sich vermehren sah.

Freilich gewänne die Jugend nur dann erst, wenn die Erziehung dreien rechtschaffenen Welpriestern übergeben würde: doch das wird die hochlöbliche Landeshauptmannschaft zu beurteilen wissen; nur geruhe hochdieselbe in Erwägung zu ziehen, daß das Kapital, aus dem die Franciskanerlehrer besoldet werden, dazu verwendet, und indessen, bis einige simple Beneficia vacant geworden sind, der öffentliche Fond der Sache sich anzunehmen die Gnade haben müsse.

Sollte es einmal dahin kommen, so verpflichtet sich Unterzeichneter sammt seiner mitgestifteten Geistlichkeit im Notfalle den Lehrer zu supplieren.

Was den dritten Fragepunkt betrifft, so dienet zur gehorsamsten Antwort, daß der Kanonikus Jos. Sterbenz sonntäglich predige, welches ihm seiner Gewohnheit wegen wenig Mühe verursacht, daß er aber selten zu Kranken berufen wird, weil ein Stadtvikar in der Absicht da ist, daß endlich das tägliche Chorbeten seine Pflicht sei: ob er dieser Pflicht zu nahe trete, wenn er sie der Schule und der Schularbeiten wegen manchmal zuhause erfüllte, geruhe die hochlöbliche Landeshauptmannschaft selbst gnädigst zu bestimmen.

Okrožni urad je izjavil, »daß da der Probst über das Betragen des Präfekten, welcher selben zur Austeilung der Prämien durch einen Schüler und nicht durch einen Lehrer laden ließ, aufgebracht wurde, er dem unterzeichneten Kreishauptmann den Antrag machte, ihm die Oberaufsicht über die Schulen zuzuspielen, er hingegen mit der Erinnerung zurückgewiesen wurde, daß dies nur allein der hohen Landesstelle oder dem Kreisamte zukommt«.

Slično piše »Österreichische Biedermannskronik« (Freiheitsburg, 1784) o ex-Paulincu in knjižničarju v Pragi, dr. theol. Ivanu Bartholottiju: »Hat durch seinen im Jahr 1782 zu Wien herausgegebenen Traktat de Tolerantia theologica ec. bewiesen, daß er nicht unter den Haufen seiner Ordensbrüder gehöre. Zwar haben es diese schon mehrere Jahre zuvor gemerkt und es ihm deutlich genug empfinden lassen, wie au»geartet er sei, denn er war so lange ein Gegenstand ihrer Ränke und Verfolgungen, bis ihn Maria Theresia aus dem Fegfeuer seines Klosters befreyte...«

V afëri gimnazijske prefektore je imel Persić okrožni urad proti sebi, a frančiškani deželno vlado; zato je za obe stranki instančna pot bila neugodna; Persić je hotel mimo okrožnega urada, a frančiškani so svoje utoke pošiljali direktno na Dunaj.

Frančiškani so se polnim pravom zanašali v tej stvari na okrožnega glavarja Žigo pl. Coppinija; zato je provincijal o. Jevnikar v prvem utoku cesarja prosil, da se preiščejo »entweder durch das Kreisamt, dem alle Umstände am besten bekannt sind, oder durch eine andere unparteiische Kommission die ihm zur Last gelegten Punkte«, a za mišljenje istega Coppinija so značilne tudi besede deželne vlade: »Man verspricht sich von dem Kreishauptmann, daß die von ihm zu treffenden Verfügungen ganz dem Geiste der Nachricht von einigen Schul- und Studienanstalten in den österreichischen Erblanden entsprechen werden« (podrezano!).

Št. 3.

Na vprašanje je dobil Raigersfeld iz Novega Mesta ta odgovor, datovan 17. prosinca 1794: »Über die hohe Entschließung vom... erklärt sich Unterzeichneter:

a) daß er mit dem bei der höchsten Hofstelle zum allgemeinen Wohl eingebrachten Vorschlag, die hierortige Präfektur mit dem Kanonikate nur darum zu vereinigen suchte, weil er überzeugt war, daß das Präfektenamt als Nebenpflicht mit der Hauptpflicht des Seelsorgeamtes, wozu dieses Kollegiatstift ursprünglich errichtet ist, allerdings bestehen kann.

Diese an sich mögliche Vereinbarung leuchtete der allerhöchsten Hof- und hohen Landesstelle auch ein und darum wurde in der von dieser hohen Landesstelle an das löbliche hierortige k. k. Kreisamt ge-

richteten Verordnung vom 8. August 1792 angedeutet: »5tens, wird die Gymnasialpräfektur und Normalschuldirektorstelle auf den Kan. Josef Sterbenz, der sich mit uneigennützigem Eifer für das allgemeine Wohl beide Ämter, vereinigt mit der Seelsorge, zu übernehmen erklärt hat, mit der gesetzmäßigen Abhängigkeit von dem Herrn Kreishauptmann und Studienkonsesse des Landes, jedoch ohne einen Gehalt aus dem Schulfonde übertragen«. Diese allerdings mögliche Vereinbarung beider Pflichten hat auch

b) der allererst ernannte Jos. Sterbenz in wirklicher Ausübung nicht nur bewiesen, sondern noch dazu, weil er ein fähiger und tätiger Mann war, nach Absetzung des P. Kalist Weibl, Lehrers der 3. und 4. Grammatikklasse, dieses Lehramt über ein halbes Jahr ohne mindesten Nachteil des ordentlichen Predigeramtes selbst besorget.

Wenn also

9. der dermalige Präfekt H. Mihael Hofman über die Bestreitung dieser beiden Ämter sosehr klagt, so legt er ein öffentliches Bekenntnis seiner Unfähigkeit sowohl in Ansehung der Präfektur als des Predigeramtes und zugleich seiner äußersten Untätigkeit ab, folglich auch das Geständnis, daß seinen matten Geist diese 2 Ämter große Anstrengung kosten, welches aber auch die Ursache sein mag, warum er bisher in seiner Beförderung so langsame Fortschritte machte, daß er sich zu nichts weiter als zu einem Katecheten erschwang. Diese Mattigkeit des Geistes an Hofman und seine Unfähigkeit und Untätigkeit, wie auch sein unfreundliches und totes Betragen, welches sowohl ihn von allem Umgange mit Leuten als alle Leute von dem Umgange mit ihm absonderte, merkte Unterzeichneter und das ganze Kollegiatstift schon lange; nun aber müssen wir auch erfahren, daß er ein unruhiger und eigensinniger Mann ist, welcher sich mit uns und dem löbl. k. k. Kreisamte stoßt. Daher bereuen wir sehr schmerzlich, daß er sowohl unserer Erwartung, die wir in seiner Wahl von ihm hatten, als der Anempfehlung des würdigsten Weiland Herrn Weihbischofs Mikolitsch, welcher ihn als einen für beide Ämter tauglichen Mann schilderte, so wenig entsprach. Da wir uns also in seiner Wahl sosehr betrogen sehen; da wir in seiner Person ein uns chevor gänzlich unbekanntes Individuum nur darum zum Kanonikus wählten, damit wir zugleich einen Präfekten, folglich einen Mann, der sowohl das mit dem Kanonikate nach Gubern.-verordnung vom 18. Febr. 1790 verbundene Predigeramt als die Präfektur zu besorgen imstande ist, haben könnten; folglich da wir in seiner Person ohne dieses Bedingnis nie gestimmt hätten; auch vermöge unsern Statuten die Erfüllung der seelsorglichen Pflichten von dem Kanonikate nie trennen könnten: da wir ferner die dem Kanonikate wesentlich anklebende Predigers- und Seelsorgersplichten mehr gedachtem Herrn Hofman als

einem erwählten Kanoniker sowohl als dem hochwürdigsten Ordinariat vorläufig erinnerten; da er selbst bei seiner Installation dies feierlichst beschworen hat: da noch dazu die Bürde des Predigeramtes um 10 Uhr nicht ihm allein sondern auch seinen Mitkollegen Herrn Perušić in eben dem Maße und Zahl trifft, die Frühpredigten aber unter alle Stiftsmitglieder mit einbegriffen des unterzeichneten Probstes als Kanonikus per turnum und nach Ordnung der Monate verteilt sind; so glauben wir berechtigt zu sein, die Erfüllung beider Pflichten immerfort oder wenn er die wesentlichsten Obliegenheiten des Kanonikates und Predigtamtes nicht erfüllen will, die Aufgebung und Resignation sowohl der Präfektur als des Kanonikatamtes zu fordern; damit wir sogestalten in den Stand gesetzt werden, an seiner Stelle entweder einen aus unserer Mitte vorzuschlagen oder einen neuen Kanonikus zu wählen, der beide Schul- und Kanonikatämter ohne Beschwerne und mit Erfolg besorgen wird. Allein es ist nicht so viel die mit allen diesen Ämtern verbundene Last als

d) der niedrige Eigennutz der Hauptgrund, warum Herr Hofman die hochlöbliche Landesstelle sowohl als das hochwürdigste Ordinariat bestürmt; er hat sich mit Kränkung seines eigenen und unseres Charakters und mit auffallender Bewunderung der ganzen Stadtgemeinde herabgewürdigt und sich zum Kostgeber und Instruktor der Schulknaben aufgestellt. Es ist sich also nicht zu wundern, wenn er sich so sehr angelegen sein läßt, die Bürde des mit dem Kanonikate verbundenen Predigeramtes abzuschütteln; da ihn das freiwillig aus Eigennutz abgenommene Joch, daß in die strengste Haushaltung und die viel Zeit raubende Instruktion und Kinderaufsicht so tief niederbeugen. Dieses in Ansehung des Predigtamtes und in Ansehung

e) des täglichen Chorbesuches aber haben wir uns capitulariter schon mündlich und über seine, diesfalls uns unter 7. November l. J. hieher eingerichte Bittschrift schriftlich dahin erklärt, daß wir gar nicht anstehen, wenn er zur Zeit der zweimaligen Prüfung und des ihm vorgeschriebenen Schulbesuches, wie auch in sonstigen Erforderungsfällen sich von dem Chorbesuche befreie; besonders da wir glauben, daß die Vorschrift keine alltägige, vielweniger den Lehrstunden nachteilige und wie wir verlässlich erfahren haben, den Lehrern eben darum lästige Schuluntersuchung erfordere.

Da also aus obangeführten Beweggründen, Widerlegungen und Erläuterungen erhellet, daß Herr Bittsteller über die erst erklärte Befreiung von dem täglichen Chorbesuche, um sein Präfekten- und Normalschuldirektorsamt nach Vorschrift zu verwalten, keiner weiteren Ausnahme bedürfe, weil sich diese beiden Ämter von einem in beidem Fach bewunderten Mann, für welchen sich Herr Hofman vor und bei seiner Installation erklärt hat, besorgt werden können und von der höchsten

Hof- und hohen Landesstelle die Präfektur mit dem Kanonikatamte, vereinigt mit der Seelsorge, verbunden wird; so bitten wir Unterzeichnete, mehr gedachten Herrn Hofman mit seinem ungegründeten Anspruch abzuweisen; überhaupt aber selben zur Redlichkeit, Einverständnis, Dienstwilligkeit und zu einem ruhigeren und gefälligeren Betragen gegen seine Mitkollegen zu ermahnen, sowie wir im Gegenteile hiemit angeloben, ihn als unsern Amtsgehilfen jederzeit anzusehen und sowohl zur Zeit des Turnus seiner Frühpredigten, damit er nicht zweimal des Tages, welches bis nun keinmal wiederfahren ist, die Kanzel besteigen darf, so wie sonst nach unsern Kräften zu unterstützen, falls aber diese Verfassung nicht gefällt, ihm aufzutragen, daß er seine beiden Ämter niederlege; damit die hohe Landesstelle, das hochwürdigste Ordinariat und dieses Kollegiatstift nicht weiters beunruhigt werden und wir demnach einen andern geschickten Mann, den wir wirklich schon haben, zu diesen Ämtern wählen könnten.

Kollegiatstift Neustadt, 17. Dezember 1794.

Franz Niklas Persich v. Köstenheim, Probst.

Gregorius Jenitsch,

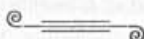
Thomas Anton Wulowitsch,

Anton Erasm. Mertl de Mitterberg,

Franz Niklas Vermatti,

Anton Peruschitsch,

Kanoniker.

Slovstvo.

Ivan Šašelj: Bisernice iz belokranjskega narodnega zaklada. I.

Založilo »Katoliško tisk. društvo v Ljubljani«. Tisk J. Krajec nasl. v Rudolfovem. 1906. str. 333,

Že l. 1887. je spisal Ivan Šašelj, župnik v Adlešičih, »Zgodovino adlešičke fare na Belokranjskem«. Zdaj je izdal novo delo. Sam piše v predgovoru: Ko sem prišel pred 20. leti v Adlešiče in prvikrat v Belo Krajino, sem precej začel opazovati življenje in delovanje Belokranjcev, njih šege in navade in posebno njih lepi jezik. In kar sem opazil in zapisal, sem priobčil potem v različnih časopisih, toda ne vsega«. Tu je nanizal pisatelj nabrano snov v posebni knjigi, »da poda natančno sliko o belokranjskih narodnih zanimivostih svoje fare«.

Vsebinsko tega zvezka nam kaže kazalo: Predgovor I — VII. — I. Pregovori in reki 1—16. — II. Pesmi 17—179. A. Pripovedne. B. Smešne. C. a) Kolednice in božične. b) Kresnice. c) Zdravice. d) Posmrtnice. Č. Pobožne in moralne. D. Vojaške. E. Različne. — III. Vraže, prazne vere, narodni običaji 181—209. — IV. Bajeslovne stvari 211—220. —

V. Pripovedke in pravljice 221—237. — VI. Slovarček 239—324. Tolmač neznanih besed, ki se nahajajo v narodnih pesmih.

Vsebina je torej prav različna in bo zanimala ne le leposlovca, ampak prav tako slovničarja in etimologa, narodopisca in zgodovinarja. Prav radi tega o tej knjigi tu poročamo.

Zemeljske daljine se vedno zmanjšujejo; železnica in brzojav sta nam približala že ves svet; časopisi in knjige nam donašajo duševno hrano, zato se narodni jezik izgublja, posebnosti izginjajo, narodna noša se umika, ves svet se bolj in bolj zenačuje. Tako je tudi na Belokranjskem. Belokranjščina se umika slovenščini. Pripovedne pesmi (starinske popevke) so starejše, a mladina jih več ne zna (VI). Tudi vraže ginevajo in se pozabljajo. Tu pa ima bister opazovavec dovolj prilike, da razlike v jeziku, v šegah, v noši, v naziranju zaznamuje in ohrani, preden jih pogoltne val časa. In to je storil župnik Ivan Šašel za svojo župnijo. S tem je pokazal, da se na majhnem prostoru lahko najde lepo in hvaležno polje, kjer je le treba z oralom obdelovati neobdelani svet.

Obširen je slovarček, ki prinaša zbirko belokranjskih besed in izrazov, mnogo tudi takih, ki jih Pleteršnikov slovar še nima. Pisatelj pravi: V njem nahajamo marsikateri izraz, iz katerega lahko sklepamo na izvir nekaterih krajevnih imen, n. pr. Hinje, Žažar, Dragatuš in Tušev dol, Damelj, »Bistrica« v črnomaljskem okraju n. pr. ima svoje ime po bistricah-čespljah, ki tam dobro rodijo (VII). Iz tega slovarčka naštejmo nekaj zanimivejših besed: karlovec = jamica zadaj na vratu, buj = hudo-urnik, hinje = ivje, hrga = grča, luk (vranji) = neka trava, mulj = Flußsand, odamelj = odmev, prem = pristrešek, šišek = griček, škavljia = luknja, škraab = kamenita peščena tla; slap = jez (red rezja v vinogradu). Take besede res lahko marsikje pojasné temni pomen krajevnih imen.

Knjiga je torej na razne strani dobrodošla in je nov kamen v naši slovstveni zgradbi.

V. S.

Zgodovinska knjižnica. Izdaje »Zgodovinsko društvo« v Mariboru. I. oddelek: Pomožna znanstva. 1. zvezek: Krajevne kronike. Cena 20 h. Tisk »Zvezne tiskarne« v Celju, 1905. Str. 44.

»Zgodovinsko društvo« v Mariboru namerava izdajati zgodovinsko knjižnico. V poljudni obliki želi prinašati razna navodila, kako se sestavljajo kronike, kaj treba vedeti o izkopinah, o arhivih, o narodopisnih predmetih itd. Poleg teh teoretičnih knjig pa misli izdajati popisê posameznih oddelkov južnoštajerske dežele.

Prvi zvezek prinaša pouk o kronikah. Seznanja nas najprej o tem, kaj so kronike, kaj obsegajo, čemu so, kako se pišejo, na kaj se je treba pri sestavljanju kronik ozirati, kateri so najvažnejši zgodovinski viri itd. Potem razlaga pomen izkopin, spomenikov, pisanih in tiskanih virov,

govori o pravljalcah, o razdelitvi in o zunanji obliki kronik. V drugem delu prinaša natančen načrt za kroniko in v 3. delu uzorce peterih kronik.

Ta pouk o »krajevnih kronikah« je kratek, lahko umljiv in poučen, zato ga priporočamo. Dobiva se pri »Zgodovinskem društvu« v Mariboru za 20 h (poština pa 3 h). V. S.

Ku. šk. zavod sv. Stanislava v Št. Vidu. 8° Str. 64. Ljubljanski knezoškof je izdal v spomin na otvoritev zavoda sv. Stanislava v Šent Vidu nad Ljubljano lepo knjižico, kjer razlaga povod, zakaj se je lotil težavnega dela, pojasnjuje zavodov namen in popisuje zgodovino zgradbe. Ker spada to poslopje med največje slovenske zgradbe, naj tu navedemo nekoliko zgodovinskih drobtin iz tega spisa: L. 1898. je naprosil ljubljanski knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič vernike, naj mu pomagajo zgraditi škofijsko gimnazijo z vzgojevališčem. Načrt za to ogromno stavbo je napravil sarajevski arhitekt Josip pl. Vancas. Z delom se je pričelo 21. majnika 1901 in 16. julija je bil blagoslovljen vogelni kamen. Nedeljo 17. septembra l. 1905. je knezoškof posvetil veliki altar v kapelici in 21. septembra 1905. je bila slovesna otvoritev dovršenega zavoda. Stavbni podjetnik je bil Ivan Holz iz Požege in za njim arhitekt Ferdinand Trumler; kapelo je poslikal Anton Jebačin, altarje je izdelal Andrej Rovšek, altarne slike (Jezusovo srce, sv. Stanislav in sv. Alojzij, Marija, sv. Jožef) je napravil Jos. Kastner. Ves zavod je zgrajen po najnovejših izkušnjah in opremljen z vodovodom, z lastno razsvetljavo in osrednjo kurjavo. Hiša je preračunjena za 400 gojencev, a levo krilo še ni izvršeno in se bo pozneje prizidalo. Za stavbo se je uporabilo 5 $\frac{1}{2}$ milijona opek, 30 železničnih voz železnih travverz, 15 $\frac{1}{2}$ km raznih cevi (v premeru 3—127 cm). Hiša ima 410 vrat, 880 oken, za katera je bilo treba 4000 m² stekla. Skupni strošek iznaša okoli 1,333.000 K. Knjižnico krasé med besedilom nekatere slike, zadaj pa so pridejani razni deli načrta: prerez v pritličju in 1. nadstropju, podolžni prerez vse stavbe, perspektivni pogled in pogled iz viška. Tako lepo opremljenih knjig imamo doslej Slovenci še malo. V. S.

Kranjska narodna umetnost na dunajski razstavi. Dr. Walter Šmid. 4° Str. 8. Ponatis iz »Slovana«. — Redki so spisi o naši umetnosti, zlasti še o naši narodni umetnosti. Zato pozdravljamo ta spis, ki nam popisuje predmete, ki so bili razstavljeni na Dunaju v razstavi narodne umetnost in domače industrije od novembra 1905 do marca 1906, in nam posamezne izdelke pojasnjuje tudi s podobami. Bolj obširno so popisane avbe in peče, za njimi se vrsté popisi srajčnikov, namiznih prtov, pisanic ali pirhov, malih kruhkov, končnic kranjskih panjev, slik na steklo, majolik, pip in kolovratov. Iz tega spisa lahko posnamemo, kakšni predmeti služijo kot motivi národnemu okrasju: srce, klasje, ki preide pri avbah v obliko gosenic, ptice, cvetke, listi, vejice, roža, lilija, nagelj, Kristusov monogram, kelih, monštranca

in razni geometrijski motivi na pr. krog, črta in razne sestavljene oblike. — Želeti bi bilo, da bi ta spis vzpodbudil k nadaljnemu študiju narodne ornamentike in umetnosti.

V. S.

Mali zapiski.

Glagolitica. Menda ne bode odveč, ako tu podam splošen pregled vseh doslej na Kranjskem razkritih glagolskih fragmentov. Jezikoslovcu in zgodovinarju utegne enako služiti ta seznam, ki priča o bogastvu nekdanjega glagolskega slovstva. Hkrati pa naj v bodoče prepreči, da te dragocene priče naše slovstvene in cerkvene preteklosti zapadejo pozabljivosti ali pa se poizgube iz dežele.

Vsi kranjski glagolski fragmenti so zdaj združeni v dveh zbirkah. Ena izmed njih se nahaja v »Licealni knjižnici«, druga v deželni muzeju »Rudolfinum«. Drugi zbirki so pridejani tudi vsi novonabrani odlomki iz knezoškofijskega arhiva in raznih župnijskih arhivov. V muzeju bode tem fragmentom odločen poseben oddelek in v kratkem vsem, ki se za nje zanimajo dostopen.

Zbirka licealne knjižnice obsega: I. Zois-Linhartovo skupino: dva odlomka različnih brevijarjev, štiri odlomke homilijarijev in jeden odlomek misala. Med Zoisovimi knjigami je ta skupina zaznamovana s št. 368. Na priloženem listu je zabilježeno: »folia separata in fol. 4° vel. 8°, quae Kumerdej et Linhart Carniolica dixere (revidiert 28./3. 1813)«. Pridejan ji je tudi fragment brevijarja iz Vipave (Ex libris Joannis Friderici Schweiger parochi Vipacci 1712.) II. Skupino umrlega župnika Lovra Pintarja: fragmenti štirih brevijarjev in enega misala (8 kosov). III. Skupino umrlega nadučitelja Konrada Črnogarja iz Višnje Gore: fragmenti brevijarja iz 15. stoletja (4 kosi). IV. Fragment brevijarja iz 15. stoletja. (Došel iz kn. šk. arhiva, kar izpričuje beležka: Inventar nach Joseph Rabatta, B. v. L.) V. Na platnicah knjige: Prediche di Purgatorio, odlomek brevijarja iz 15. stoletja.

Deželni muzej Rudolfinum je dobil tekom časa dokaj mnogoštevilne in lepo ohranjene fragmente, ki so se zdaj še izdatno pomnožili. — Neznanege izvora so: fragmenti štirih misalov in treh brevijarjev (12 kosov). Bili so na platnicah raznih knjig: Steuerbuch iz l. 1678, zapisnik čevljarske zadruge iz l. 1670, Antonii Bozola instructio sacerdotum in na urbarju ihanske cerkve. Druge fragmente so dali: Knezoškofijski arhiv, fragment misala iz 13. in brevijarja iz 15. stoletja; Rudnik, fragment brevijarja; Slap, fragment brevijarja; Bled, fragment misala (2 kosa); Rakitna, fragment misala iz l. 1443.; Šmartin pri Litiji, fragment brevijarja; Naklo, fragment brevijarja; arhiv ljubljanskega

stolnega kapitlja, fragment misala; Selca, fragmenti misala, brevijarja in rituala, Sv. Peter v Ljubljani, fragmenti homilijarja, brevijarja in misala; Cirknica, fragment misala; Škofja Loka (kapucinski samostan), fragment misala; Sora, fragmenti dveh brevijarjev (3 kosi, eden nečitljiv).

Iz raznih vrst cerkvenih knjig imamo med našimi fragmenti zastopanih: 14 misalov, 21 brevijarjev, 5 homilijarjev in, 1 ritual.

Skupaj imamo torej v deželi ostanke ene in štirideseterih različnih glagolskih knjig. Dr. Jos. Gruden.

Borovnica — Franzdorf. (Zgodovinsko-etimološki donesek k študijam o slovenskih krajevnih imenih.)

Že Hicinger in Milkovicz sta svoj čas izkušala raztolmačiti kopo imen, s katerimi se zaznamuje v starih listinah sloveči kartuzijanski samostan Bistra pri Vrhniku. Hicinger je menil, da je nemško ime Freudenthal nastalo iz srednjeveške pisave Freudnitz, ta pa zopet iz besede Borovnica (Klun's Archiv II. str. 120. sl.) Pri tej pa je gotovo mislil na samostalni bor-a = smreka, kot besedno deblo. Milkovicz (die Klöster in Krain str. 115) pravi, da so menihi najprej kraju dali latinsko ime »vallis iocosa« ki je bilo pozneje predstavljeno v Freudenthal, dočim so iz potvarjenega imena Borovnica nastale srednjeveške oblike »Frounc« »Freudniz« etc., a pozneje kot latinsko in nemško ime. Nobena teh razlag ne velja. Nasprotno se da iz listin samih dokazati, da je temelj vsem potvaram in prestavam lepo, domače, slovensko ime, ki se je tekom stoletij krivo začelo pisati »Borovnica« in celo pokvečilo v »Franzdorf«.

Preglejmo pisavo v listinah!

Ustanovna listina koroškega vojvode Ulrika iz l. 1260.: ... prioribus vallis iocunde in Vronitz ... in loco, qui Vrovnitz dicitur. (Schumi: Urkundenb. II. str. 211, 212.) Poleg te imajo koroške listine še oblike: »Vrewentz«, »Vrewnitz«. Papeška listina l. 1257.: »domus St. Mariae in Frovnz«. (o. c. str. 188). Zički prior piše l. 1262. »Vrovnitz«, prav tako bistrške listine iz l. 1322. (»Leonardus de Vrouniz praepositus noster«. Mittheilungen XIII. str. 54, 55), akvilejski patriarh Gregor l. 1265.: »prior et fratres de Frauniz« (Schumi o. c. str. 279). — Ključ za razumevanje vseh teh oblik pa nam podajajo istrske listine 15. stoletja. Ondi namreč beremo sledečo pravilno obliko: »monasterium Vistra situm in »Raunica« ali »Rawnicza« (Milkowicz u. c. str. 115). Pisec, ki si je bil gotovo ob cerkveni slovanščini glagolskih knjig izuril jezikovni čut, je tu prvič ločil predlog v (= in) od imena, in poslednje zapisal v književnem jeziku. Podlaga vsem raznoterim oblikam je torej slovenska beseda »ravnica« (= mala, prijetna dolina), in njene prestave so: »vallis iocosa«, »Freudenthal«. Nemške in italijanske

listine so večinoma zabilježile ime kakor se izgovarja v dialektu (mesto *a* zamolkli *o*, *z* odpadlim končnim samoglasnikom) in so predlog *v* zvezale s samostalnikom (v ravníc' ali v rovníc'). Odtod varijante: Frauniz, Wrounic itd. Pod vplivom tujih oblik slednjič Slovenci sami niso več spoznali svoje besede, predlog *v* se je strnil s samostalnikom, izpremenil v *b* (primerjaj: v Selsko = Vjselsko = Bizelsko) in polglasni *e* se je okrepil v *o*. Tako je nastala naša sedanja »Borovnica«, katero v vrhniški okolici še vedno izgovarjajo »B'rovnica«. — Še večja potvara je nemški »Franzdorf«. Oblika »Vrewnitz« se je v 14. stoletju s pomočjo vrinjenega blagoglasnega *d* razvila v »Frewdnitz« in bila odslej v nemških listinah večinoma v navadi. Italijanske listine pa so besedo vedno bolj pačile in krčile. Nastale so varijante: »Franz«, »Fräniz«, »Frauz«. V 16. stoletju se že piše navadno: »l'abbatia di Francia«, »il priorato di Franz« (Pisma graškega nuncija Caligari-ja l. 1587.). Treba je bilo le še priveska »dorf«, pa je nastala pristno nemško ime »Franzdorf«!

Menda se ni kmalo drugo slovensko ime tako kvarilo in pačilo kot staroslavna Ravnica, kjer je stal kartuzijski samostan. Menihi so jo še najbolj prevedli v latinsko »vallis iocosa« in nemški »Freudenthal«. A kmalu se je pričel dolgotrajni proces izprememb in potvare, ki je tekom stoletij rodil brezštevilne varijante in se slednjič končal s sedanjima oblikama: »Borovnica« in »Franzdorf«. Ti imeni sta značilni priči žalostne usode našega jezika v preteklih stoletjih.

Dr. Jos. Gruden.

Dvestoletnica kapucinskega samostana v Škofji Loki. Leta 1705. so prosili Ločani oo. kapucine, ki so že kakih šestdeset let zahajali v njihovo mesto izpovedovat in propovedovat, da bi se stalno naselili med njimi. Provincijal o. Lambert iz Dolenje Vasi (Niderdorfensis) je ukazal nato leta 1706. svojemu predhajniku razprovincijalu o. Antonu iz Kranja, da naj gre v Škofjo Loko in naj določi kraj, kjer bi stal zaželeni samostan. Ko je bil o. Anton že dolgo iztikal za primernim stavbiščem, ga je opozoril nekdanji mestni sodnik stari Matija Čere na oporoko pokojnega loškega trgovca Sebastijana Lukančiča iz leta 1647., ki je bil samec in je vse svoje imetje z zemljiščem imenovanim »Pungart« (Paumbgarten) vred volil v ta namen, da se ob ugodnem času postavi tamkaj kapucinski samostan. Izvršitev oporoke je pristajala loškim klarisam. Toda tem ni bilo nič kaj po godu, da bi se zgradil nov samostan tik njihovega gospodarskega poslopja. Njihov izpovednik Pavel Vergamaš je v imenu loških redovnic delal precejšnje zapreke: a vsa stvar se je pod vplivom tedanjega loškega glavarja barona Josipa Antona Evzebija von der Halden in drugih odličnjakov ugodno izvršila. Za ustanovitev kapucinskega samostana v Škofji Loki je prišlo

dovoljenje od cesarja Josipa I. dne 19. prosinca 1706; razen vladarja so privolili v to še brižinski škof Ivan Frančišek, oglejski patrijarh, višji duhovnik gorenjske strani Ivan Andrej pl. Flachenfeldt, mengiški župnik, in loško mesto. Kakor zastopnik zemeljske gosposke je glavar von der Halden v imenu brižinskega škofa izročil dne 13. velikega srpana 1706 »Pungart« kapucinom v ta namen, da si naredijo na tem kraju bivališče. Izročitev se je izvršila zelo slovesno. Glavar je imel izvrsten, lepo ubran govor, ki se mu je zahvaljevalje se odzval provincijal o. Lambert. Navzočna je bila vsa mestna gosposka in mnogo ljudstva. Dne 7. kimavca 1706 so se nato preselili kapucini iz začasnega stanovanja v Ständtnerjevi hiši poleg cerkvice sv. Trojice na »Pungart«. Temeljni kamen kapucinski cerkvi sv. Ane je položil dne 28. malega travna 1707 gorenjski višji duhovnik Ivan Andrej pl. Flachenfeldt in hkratu blagoslovil oltar sv. Feliksa. Iskreni nagovor starološkega župnika Andreja Hudačuta o tej slavnosti je imel čudovit vpliv. Navdušil je ljudi za stavbo cerkve in samostana tako, da so se kosali, kdo bi mogel več storiti, da se čim prej dovrši začeto delo. Kmetje so vozili opeko iz Ljubljane; žene, dekleta in celo otroci so donášali pesek in vodo, ki so ž njo ugašali apno. Gibalo se je včasih delavnih ljudi na stavbišču kakor mravelj na mravljišču, kadar jim ga kdo razgrebe. Kovaška zadruga je prevzela lomljenje kamena. Smodnik za razstreljevanje skal so dali deželni stanovi. Brižinski škof je podaril iz cerngrobskega gozda mnogo lesa za tramove, za podnice in za nekatera mizarska dela. Kar je bilo treba lesa za ostrešje, dalo ga je loško mesto. Meščani so omislili cerkvene klopi. Na novega leta dan 1710 je bila kapucinska cerkev v Škofji Loki blagoslovljena. Blagoslovil jo je gorenjski višji duhovnik pl. Flachenfeldt, ki je tudi opravil slovesno sv. mašo in imel nemško propoved. Šestkratni strel topov je poveličal slavnost. Imenovano samostansko cerkev je posvetil na sv. Ahca dan 1713 tedanji ljubljanski škof Frančišek Karol grof Kauniz. Obletnico cerkvenega posvečenja so praznovali vselej v nedeljo po godu sv. Ivana Krstnika. Poleg velikega oltarja sv. Ane je dobila loška kapucinska cerkev stranske oltarje: sv. Antona, ki ga je dal narediti z vso opravo vred Matej Segala za sto trdnjakov, sv. Feliksa, ki ga je podaril kapucinom Adam pl. Erberg, bl. Device Marije in sv. Križa. Za poslednjega je štel novce dobrotnik Frančišek Oblak, za veliki in za Marijini oltar pa glavar von der Halden. — Dvestoletnice loških oo. kapucinov se spominjamo zlasti zato, ker so nam oni ohranili v svoji samostanski knjižnici pričetke slovenske dramatike. „Instructio pro Processione Locopolitana in die Parasceves“ iz leta 1721. (Glej Izvestja II., 110—125) kaže, kako so imenovani redovniki večinoma v

slovenskem jeziku na obhodu na veliki petek predstavljali trpljenje Kristusovo. (Mitt. d. h. V. f. Kr. 1849, 37. — Izvestja IV, 208.)

I. Vrhovnik.

Natečaj za Višnjo Goro leta 1832. Dne 12. rožnika 1832 je umrl v Višnji Gori župnik Jakob Križaj, ki je pastiroval Višnjanom osemindvajset let. Beneficijat Anton Sadovin je postal začasni upravitelj. Škofijstvo ljubljansko je razpisalo Višnjo Goro. Za izpraznjeno župo je prosilo sedem duhovnikov — osmi: kolovraški župnik Jožef Rome je na kompetenčni tabeli prečrtan s pripomnjo: neuernannter Pfarrer zu Sagor. Prosilci so bili nastopni: Ciglar (Ziegler) Janez; Schuler Janez, lokalist v Zagradcu; Svetlin Andrej, župni in dekanijski upravitelj v Krškem; Poklukar Lovrenc, župni vikarij na Črnučah; Rogel Janez, župni vikarij v Kresnicah; Drešar (Drescher) Martin, lokalist v Želimljah, in Skander Marko, župni vikar na Primskovem. O Ciglarju stoji v imenovani tabeli tole: Ziegler Johann, Straßhauskurat am Kastellberge zu Laibach. — Ort und Jahr der Geburt: Udmat bei Laibach 7. Mai 1792. — Sprachen: krainisch, deutsch, lateinisch und etwas italienisch und französisch. — Siten: gute. — Studien: Ort: Laibach. Gegenstand: Theologie; Classe: erste mit Vorzug. — Jahre in der Seelsorge; überhaupt: 17; auf landesfürstlichen Pfarren: 0 Verdienst: er hat während seiner 17 jährigen Dienstleistung in der Seelsorge die Amtspflichten immer genau und fertig erfüllt, und versorgt nun schon durch 9 Jahre den in mehrfacher Beziehung unangenehmen Dienstposten eines Seelsorgers im hiesigen Strafhause zur Zufriedenheit der Straßhausdirection. — Classe vermöge der Concursprüfung: ist infolge hoher Gubernial-Verordnung von 29. November 1827 Nr. 25.610 von der Wiederholung der Concursprüfung dispensirt worden. — Kompetenčno tabelo, predloženo vladi — Višnji Gori je patron verski zaklad — je spremljal knezoškof Wolf dne 17. velikega srpana 1832 z nastopnim priporočilom: Unter allen diesen 7 Bittwerbern ist der Straßhauskurat am hiesigen Kastellberge Johann Ziegler unstreitig der belesenste. Er hat die Studien mit ausgezeichnetem Fortgang zurückgelegt, hat bereits einige Erbauungsbücher in krainischer Sprache in Druck auflegen lassen, erfüllte bisher die ihm obliegenden Dienstpflichten zur Zufriedenheit der Vorgesetzten, und versorgt nun schon 9 Jahre den im Vergleiche mit anderen Curatposten nicht gar angenehmen Dienst eines Straßhauscuraten am hierortigen Kastellberge. Diesem zunächst an Verdiensten kommt dann der Localkaplan zu Sagraz Johann Schuler, welcher ein emsiger, bescheidener und gelassener Seelsorger ist. Unter den übrigen Competenten, welche alle gute Curaten sind, behauptet in Absicht recht regen Eifer in Ausübung der Seelsorge und hinsichtlich der Geistesfähigkeiten der Pfarr- und Decanatsadministrator zu Gurkfeld Andreas Svetlin den

Vorzug, obschon er die wenigsten Dienstjahre zählt. Diesem nach findet das Ordinariat dem hohen Gubernium für die Pfarre Weixelburg am ersten Platze den Johann Ziegler, Strafhauseuraten am Castellberge zu Laibach, am 2. Platze den Johann Schuler, Lokalkaplan zu Sagraz, und am 3. Platze den Andreas Svetlin, Pfarr- und Decanats-Administrator zu Gurkfeld, hiemit in Vorschlag zu bringen. — Škofov predlog je obveljal. Vlada je dne 25. velikega srpana 1832 prezentirala za Višnjo Goro Ciglarja. Škofijstvo mu je podpisalo nato dekret dne 30. kimavca i. l. Ciglarjev začasni naslednik na ljubljanskem gradu je bil deficijent Frančišek pl. Andrioli (Škofijski arhiv). Natečaj za Višnjo Goro leta 1832. je pomemben, ker nam podaje opis znamenitega pisatelja Ciglarja. Z njim vred se nam osvetljuje škof Wolf. Kakor pozneje pri Švabu (primeri Izvestja XV. 158 in 159) omenja vladika, priporočevaje Ciglarja, tedanji centralistiški vladi njegovega slovstvenega delovanja. To je važna točka, ki nam priča, kako je škofu Wolfu ugajal duhovnik, ki mu je bila mar slovenska knjiga. Ta blagi vladika ni le materijalno (slovar, sv. pismo) podpiral naše slovstvo, nego tudi moralno.

I. Vrhovnik.

Osebné vesti. Dne 19. majnika t. l. je v Ljubljani preminul dolgoletni član našega društva, prečastiti gospod stolni prošt dr. Janez Kulavíc, mož obsežnega znanja, posebno na glasu kot izboren bogoslovec. Pečal se je tudi z domačo zgodovino.

Dne 20. junija t. l. je v Ljubljani umrl deželni svetnik v p. Jožef Pfeifer, dolgoletni računski pregledovavec »Muzejskega društva za Kranjsko«. Za domačo zgodovino si je stekel veliko zaslug kot bivši deželni arhivar in kot knjižničar nekdanjega »Zgodovinskega društva za Kranjsko«. Nabiral je do smrti stare slike ter zgodovinsko in narodopisno zanimive predmete, ki jih je z navdušenjem razkazoval vsakemu, ki ga je obiskal.

Dne 31. julija t. l. je na Jesenicah preminul mnogoletni član in prijatelj »Muzejskega društva«, Karel Luckmann, ravnatelj »Kranjske obrtne družbe«. Pokojni je slovel kot najodličnejši veleindustrijalec kranjske dežele; bil je izredne delavnosti in sposobnosti. Naj v miru počivajo!

Novi člani od 15. aprila t. l.: Čekal Ferdinand, dr., kanonik v Ljubljani; »Danica«, slovensko-katoliško akademično društvo na Dunaji; Eppich Josip, župnik v Srednjivasi pri Kočevju; Erker Josip, kanonik v Ljubljani; Goetz Bertram, c. kr. računski revident in posestnik v Ljubljani; Jerše Jožef, dr., stolni vikar in realčni katehet v Ljubljani; Ludovik baron Lazarini, graščak v Boštajnu na Dolenjskem; Petrovčič Anton, c. kr. računski revident v Ljubljani; Sbrizaj Ivan, deželni nadingenieur v Ljubljani; Texter Konrad, župnik v Višnji Gori; Ušeničnik Aleš, dr., profesor bogoslovja v Ljubljani; Wessner Marija, nadzorovalna dama na mestni Višji deklški šoli v Ljubljani.

Izdaje in zalaga »Muzejsko društvo za Kranjsko«.

Natisnili J. Blasnikovi nasledniki v Ljubljani.